

SKUTEČNOST

N E Z Á V I S L Á R E V U E

R I D I R E D A K Č N Í R A D A

Ročník V.

Březen, 1953.

Číslo 3.

O B S A H

PO STALINOVÍ

ZEMREL QUISLING

Ladislav Matějka

PREHAŇKY NAD SÁRSKEM

Albert

MARSÁL A GENERALISIMUS

H. J. Hájek

ČSR A STREDNÁ EUROPA

Ján Zák

CIZINEC SE DÍVÁ NA ČESKOU LITERATURU

William Harkins

UŽKOST V PROSTORU

Vladimír Stědrý

BASŇE A PUBLIKACE

H. Schubertová, P. Javor

SKUTEČNOST SE PŘEDPLÁCÍ:

Ročně:

- V ANGLII A IRSKU:** £ 1 Postal Orderem nebo šekem, vystaveným na jméno *H. J. Hájek*, do ústřední administrace Skutečnosti 28, Orchard Crescent, Edgware, Middx., England.
- V AUSTRALII,**
Tasmanii, N. Zélandě £ 1: 10, *leteckou poštou* £ 3. Poštovním poukazem (Postal Order) na adr.: *Jan E. Vřečňka*, Box 4547—G.P.O. Sydney, Australia. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.
- V BELGII:** frs. 150 mezinárodním převodem nebo bankovkou do ústř. administrace.
- VE FRANCII:** frs. 1000 na adr.: *A. Hrubý*, Kolbsheim, No. 56 (Bas-Rhin) — šekové konto č.: 95858 Centre de chèques postaux Strasbourg.
- VE FRANC. AFRICE:** frs. 1000 na adr.: *Karel Hrdlička*, Central Post, Poste Restante, Casablanca, Morocco.
- V HOLANDSKU:** zl. 12 na pošt. účet č. 564075, název účtu *Ing. Vlad. Brůža*, Bijlhouwerstraat 5, Utrecht.
- V ITALII:** lir 1200 převodem nebo bankovkou do ústř. administrace.
- V JIZNÍ AMERICE:**
v Brazílii: Cr. \$ 100 na Banco Auxiliar de Sao Paulo por C.C.P. No. 78373, Rua Boa Vista 192, Sao Paulo. Koresp. na *Skutečnost*, Caixa Postal 8347, Sao Paulo.
- v Peru:** \$ 3 na adr.: *Vlad. Litochleb*, c/o CIREX S.A., Jirón Junín 319, Lima.
Ostatní státy stř. a již. Ameriky: \$ 3 (*letecky* \$6) na jméno *H. J. Hájek* do ústř. administrace v Anglii.
- V KANADE:** \$ 3. *letecky* \$6, na adr.: *Mirko Janeček*, Box 81, Postal Stadion D, Toronto 9, Ont. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.
- V NEMECKU:** DM 12 na adr.: *Skutečnost*, Schliessfach 6, Postamt 62, München.
- V NORSKU:** K 15 mezinár. převodem či bankovkou do ústř. admin. nebo našemu zástupci ve Švédsku.
- V RAKOUSKU:** Sch. 75 na adr.: *F. Svab*, Hauptpostfach, Salzburg. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.
- VE ŠVÉDSKU A DÁNSKU:** K 14 na adr.: *Stanislav Schotil*, Linnegatan 15, Limhamn, Malmö, Sweden. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.
- VE ŠVÝCARSKU:** frs. 12 na pošt. šekové konto č.: II 166 36 (Lausanne). Název účtu *Lad. Čerych*, St. Sulpice — Vd.
- V USA:** \$ 3. *letecky* \$6, na jméno a adresu: *Ján Zák*, P.O.Box No. 1755, Grand Central Station, New York 17, N.Y. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.

Předplatné z ostatních zemí: \$ 3 mezinár. převodem či bankovkou do ústř. administrace.

REDAKCE A ADMINISTRACE SKUTEČNOSTI: 28, Orchard Crescent, Edgware, Middx., England. Veškeré šeky, pošt. převody atd. do Anglie zasláné, vystavujte lask. na jméno *H. J. Hájek*.

Na ústř. administraci řiďte veškerou korespondenci, týkající se zaslání časopisu. V zemích, kde dostáváte *Skutečnost* prostřednictvím našeho zástupce, řiďte korespondenci lask. na něho. Předplatné pro letecké zásilky poukazujte pokud možno přímo do ústřední administrace.

Nezávislá revue. — Řídí redakční rada: K. Belák, F. Bregha, L. Čerych, L. David, P. Demetz, Z. R. Dittrich, H. J. Hájek (pověřen redigováním), L. Matějka, Vl. Peška, J. Tumlíř, J. Žák.

Ročník V.

Březen, 1953.

Číslo 3.

PO STALINOVÍ

CHÁPEME-LI pojem historické velikosti ryze mocenský a vyloučíme-li zcela prvky morální, pak je zřejmé, že smrtí Stalinovou odešla ze světové scény největší postava moderních dějin. Z gruzínského vyloučeného studenta theologického semináře v Tiflisu se díky jedinečné politické obratnosti stal po třiceti letech diktátor nad šestinou světa, rozhodující o osudech milionů úplně, svrchovaně a s konečnou platností, který doslova „tvář světa proměnil“.

Za carského režimu byl Josef Visarionovič Džugašvili jedním z mnoha provinciálních revolucionářů, kteří se na počátku tohoto století pohybovali mezi poměrně pohodlným exilem na Sibiři a dílem legální, dílem ilegální politickou prací doma. V roce 1903 po rozkolu mezi bolševiky a menševiky se po jistém váhání připojil k frakci Leninově a bez meškání zahájil ostré útoky proti menševikům. Znamější osobnosti v revolučním hnutí se však stal až v roce 1917, kdy byl po prvé zvolen do ústředního výboru strany; brzy na to byl jako příslušník malé etnické skupiny jmenován komisařem pro národnosti — zřejmě proto, aby byly pacifikovány nebo potlačeny odstředivé tendence okrajových území. Jeho komunističtí kolegové ho považovali za spolehlivého, byť i přízemního pracovníka, jemuž je možno přenechat ony administrativní a organizační práce, které bývají intelektuálům tak často nepřijemné. A Stalin pracoval neúnavně, zvláště po roce 1922, kdy byl jmenován generálním tajemníkem strany, na místo, které bylo tenkrát považováno za přiměřené jeho přízemně byrokratickým schopnostem. Stalinovy projevy spočívaly ve věrném a servilním sledování a vychvalování Leninovy politiky, jeho činnost pak v budování vojensky disciplinované stranické hierarchie, jejíž nitky byly soustředěny v jeho rukou.

Pravý stav věcí postřehli jeho brilantnější a intelektuálněji soudruzi teprve po delší době. Na smrtelném loži ve své politické závěti konstatoval Lenin s jistým překvapením, že Stalin

od doby, kdy se stal generálním tajemníkem, „soustředil v svých rukou ohromnou moc“, že ji užívá způsobem příliš drsným a že by měl být nahrazen někým, kdo je „trpělivější, loyálnější, zdvořilejší, k soudruhům pozornější.“ I tuto překážku však Stalin překonal. Ihned po Leninově smrti počal organisovat kult Lenina podle nejlepších středověkých vzorů. S pomocí obrovského množství citátů, vytrháváných z Leninových spisů, užívaných podle okamžité potřeby a prospekovaných oslavnými frázemi, vybudoval si mezi členstvem strany pověst puncovaného Leninova nástupce. Trocký, který se nikdy neobával zastávat své vlastní názory třeba proti Leninovi samému, se na Stalinovo byzantinské počínání díval s pohrdáním a nepostřehl včas, že se tu kuje zbraň, která se obrátí proti němu.

Na oslavu Leninovy památky byly do strany přijaty statisíce nových členů; přijímání bylo prováděno a regulováno kádry, které Stalin sám v předchozích letech dosadil a pečlivě „vychoval“. Netrvalo dlouho a Trocký, načený z internacionalismu a zanedbávání zájmů rolnictva, byl na schůzích novými straníky vypískán.

Stalin se spojil se Zinověvem a Kameněvem a s jejich pomocí připravil Trockého pád. Jakmile byl Trocký jako politická síla vyřazen, Stalin se obrátil proti Zinověvovi a Kameněvovi, jejichž vypuzení ze strany dosáhl pomocí skupiny kolem Bucharina, Rykova a Tomského.

Na to se obrátil proti této „pravé úchylce“, použije je při tom plánů a argumentů již dříve likvidované „úchylky levé“. Do Politbyra a ústředí strany byli dosazeni noví lidé a po moskevských procesech zbyli v SSSR ze staré revoluční gardy jen Stalin sám a poslušný voják Vorošilov...

Podobným způsobem postupoval Stalin v politice zahraniční: s klidem, prostou šachistickou bystrostí a důsledností, zakrývá se vždy haldami irrelevantních frází, které tak dokonale

zmátly nejen západní radikální levici, ale i mnohé ilusionistické liberály typu Roosevelta a Beneše.

Pod pláštěm marxistické frazeologie vybudoval Stalin totalitní, třídní imperium, před nímž by stačí carové zbledli závistí. Bez sebezmenšího ohledu na krev a slzy zindustrialisoval Rusko násilím a proměnil rolnické masy v kolchoznické nevolníky. Miliony lidských životů byly obětovány a ze zbytku učiněna kolečka totalitní mašiny, sloužící k upevňování přísné hierarchie vnitřní a k expansi navenek. Všechna autonomní aktivita, která nesloužila zájmům diktátora, byla potlačena. Do dějin vstupuje Stalin jako velmistr imperialistické expanse a jako faraon technologie; jako člověk, vraždící s klidným úsměvem jak své nepřátele, tak své nejbližší; jako muž, který nejdokonaleji potlačil svobodnou iniciativu ducha i těla a nahradil ji bičem.

Po jeho smrti zůstává struktura jeho díla zdánlivě v hlavních rysech nezměněna; ve svých aspektech nehmátatelných je však sovětské imperium nenapravitelně oslabeno. Otázka nástupnická vlastní povahou věci nemohla být uspokojivě vyřešena a dělba funkcí, dříve soustředěných v jedné osobě, musí dříve či později vést k politickým i osobním sporům a pozvolné degeneraci systému. Stalin byl, jakkoli neprávem, v očích milionů osobností nadlidskou, představitelem mytické Velké Revoluce. Ani propagační bubny totalitního státu nemohou z aparátčika Malenkova nebo policejního šéfa

Berii udělat *Stalina*. A sebevětší glorifikace *Strany* nemůže nahradit mythologii, která byla spojována s jménem Stalinovým. V očích nespočetných marxistů a revolucionářů na celém světě, v očích primitivních orientálních mas se bude Stalinova gloriola nevyhnutelně přesunovat k imperiální periferii nebo dokonce za ni; ani hmotná převaha Sovětů nezabrání tomu, aby stále vzrůstající počet dosavadních stalinových soupeřů nepovažoval dříve či později Mao Tse Tunga nebo Tita za největší žijící představitele sociální revoluce.

Není pochybnosti o tom, že si tuto slabost dnešní sovětské vládcové uvědomují. Agresivní politika byla dočasně opuštěna, na její místo nastupuje zoufalá snaha po udržení *statu quo*. Amnestie (týkající se ovšem jen menších, většinou nepolitických provinilců), ústup z dřívějšího nekompromisního stanoviska v otázce korejské, souhlas s jmenováním nového generálního sekretáře Spojených národů, téměř panické nadbíhání Mao Tse Tungovi, mírnější politická terminologie a zesílení mírových fanfár, vše nasvědčuje tomu, že hlavním motivem politiky dnešních sovětských vládců je strach před rozpadem budovy, Stalinem postavené. Zdánlivá jednota, s níž po Stalinově smrti tak bleskurychle bok po boku vystoupili Malenkov, Beria, Molotov, Bulganin a ostatní, je téhož původu. Motivem je tu strach, bezprostředním cílem je udržet stůj co stůj existující imperium, jeho vnitřní strukturu a hierarchii, jakož i hlavy komunistických vládců na příslušných ramenou. (Red.)

PAUL VALÉRY:

HELENA

*Jsem blankyt! Přicházím z jeskyní smrti
poslouchat v nárazech vln tajemství roztřášení
A vidím za svítání bílé čluny
oživit ze stínů pěny zlatá vesla snění*

*Mé ruce v samotě volají mocnáře
Jich solné brady prstům se zalíbily
Do mého pláče pěji neznámá vítězství
a proudy za čluny zlaté cesty síly*

*Naslouchám hlubokosti lastur — polnic znění
jež v taktu rytmus vesel odděluji
Písně své veslaři ve vírech zachytili*

*A bozi na přidi hrdinné pyšně plují
V úsměvu antickém jež vlna osočuje
své ruce vytesané ke mně napřahují*

(přel. Helga Schubertová)

ZEMŘEL QUISLING

LADISLAV MATEJKA

*Jihošvédský sociálně demokratický deník „Arbetet“ nazval svůj komentář ke smrti Kle-
menty Gottwalda slovy: „Zradil odkaz Tomáše Masaryka.“ Mirumilovný československý lid
— píše se tu — Klementa Gottwalda nikdy nezapomene. „Vždycky se na něj bude vzpomí-
nat jako na hrobaře demokracie a dědictví po heroickém bojovníku za svobodu Tomáši Ma-
sarykovi. A rovněž bude vždy činěn odpovědným za předčasný skon presidenta Edvarda
Beneše a Jana Masaryka. Únorový puč roku 1948, jenž Klement Gottwald provedl podle roz-
kazů z Moskvy, je černým dnem československých dělníků, kteří uvěřili, že Klement Gott-
wald zosobňuje socialismus a kteří se záhy poučili o opaku. Klement Gottwald se stal sym-
bolem útlaču a povolným nástrojem Stalinova vykořisťování.“*

ZPŮSOB, s jakým se Tomáš Masaryk vyrovnával s kulturním, politickým a sociálním děním dvacátého věku je skandinávským tradi-
cím intimně blízký; k tomu dílem přispělo Ma-
sarykovo navazování na protestantství a dílem
rovněž Masarykův vývoj od pozitivistické stříz-
livosti k humanitním ideálům metafysicky zakotveným, a kromě toho ovšem Masarykův
zvláštní zájem o problematiku socialismu. Dob-
rému jménu se však na severu netěšil pouze
Tomáš Masaryk a republika předválečná, nýbrž
i Edvard Beneš a republika poválečná. Veřejné
mínění bylo nakloněno vidět v Edvardu Bene-
šovi Masarykova žáka a pokračovatele — a v
poválečném vývoji v Československu snahu
navázat na tradice první republiky, zároveň se
však vyrovnat demokratickou cestou s nově vy-
vstálými problémy. Věřilo se, že úsilím Edvar-
da Beneše bylo vyvést opatrně Československo
z poválečného chaosu na hranici dvou hemi-
sfér, zjednat mu znenáhla nezávislost na dik-
tátu velmocí a zároveň vnitřní demokratickou
sílu. A to pak arci nebylo skandinávskému
chápání evropských poválečných problémů cizí.

Podobně jako Československo má Skandina-
vie Sovětský svaz v těsném sousedství. Finsko
a Norsko mají se Sovětským svazem společnou
hranici na zemi, Švédsko a Dánsko na vodě.
Silné socialistické hnutí ve skandinávských ze-
mích se během války zradikalizovalo, sociálně
demokratická levice zmohutněla a komunismus
na severu bezprostředně po válce byl nebyvale
silný. K tomu svým dílem přispěl odpor proti
nacismu německému i nacismu domácímu, jenž
částečně zaimponoval v měšťanských vrstvách.
A demokratickým postupům bylo dáno na tuto
situaci reagovat a řešit ji.

Pro tradiční skandinávské pojetí demokracie
znamenalo to nemalou zkoušku. Z východu
hrozil Sovětský svaz svou silou a svými pen-
etračními možnostmi v zradikalizovaných vrst-
vách, jež v Sovětském svazu viděly vzor anebo
při nejmenším účinnou oporu vývoje k sociální

spravedlnosti a protiváhu sociální bezcitnosti.
Ze západu se připomínala americká síla, která
nejen levicovým kruhům, nýbrž i mnohým pra-
vicovým obhájčům tradiční skandinávské neu-
trality dělala těžkou hlavu anebo při nejmenším
ponoukala k bdělosti, opatrnosti a k potřebě
udržovat distanci. Demokratickým postupům
bylo tak dáno osvědčit zcela mimořádnou ba-
lanční schopnost jak vnitropolitickou tak zahra-
ničně politickou.

Těto balanční snaze byli zvláště nakloněni
stoupenci třetí síly nejrozmanitějšího zabarvení.
Mezi nimi byli nestalínští marxisté a potenci-
ální titoisti, kteří ovšem své jméno dostali te-
prve mnohem později. Mezi nimi byla velká
řada sociálních demokratů, kteří ve třetí síle
viděli koncepci mírového uspořádání světa a na-
prostou nezbytnost, má-li se zabránit novému
světovému konfliktu. Mezi nimi byla i řada teo-
retiků evropanství, kteří ve třetí síle viděli na-
ději na politickou nezávislost Evropy, na její
novou mocenskou sílu a úlohu. Těmto teoreti-
kům třetí síly nebyli ostatně ani příliš vzdáleni
ti, kterým leží na srdci skandinávský blok, jeho
potence a nezávislost, a konečně ani ti, kteří
doufali využít napětí na pomezí dvou velkých
mocenských sfér k vlastnímu, autonomnímu
užitku. A ani na pacifisty nesmí být v této sou-
vislosti zapomenuto, neboť jim třetí síla slibo-
vala alespoň dílem naplnit často až bleďomodré
ideály o zachování míru všemi prostředky, kromě
zbraní. A konečně k výčtu těch, kteří ne-
byli v přímém rozporu s teorií třetí síly, je
třeba přiřadit i některé z oněch pragmaticky
uvažujících humanistů, kterým smíř extrémů
bývá řešením, kteří s oblibou kompromisu fi-
kají harmonisace a kteří vidí cíl politické práce
ve stavění mostů a třecích ploch.

Nuže v této souvislosti Klement Gottwald
nikdy nebude zapomenut, neboť v únorovém puči
přímo i nepřímo přispěl k tomu, že byly obna-
ženy slabiny třetí síly a že všichni ti, kdož in-
klinovali přílišnému zjednodušování teorie třetí

síly od levice po pravici, utrpěli porážku nebo alespoň zklamání, rozčarování a kromě toho ovšem výstrahu. A byli-li Klement Gottwald nazván ve Skandinávii quislingem, byl tím symbolicky vystižen nejen lokální význam Gottwaldovy činnosti v rámci Československé republiky, nýbrž význam daleko obecnější. To označení znamená na severu přísný soud. Smysl pro spravedlnost, který si tu netroufá ani nejbestiálnější zločiny trestat smrtí, pro quislingy nezná slitování. Quisling znamená ve Skandinávii něco horšího než vrah. Mravní otlouklí quislingů, kteří s chladnou rozvahou zradili všecko, co vůbec zradit lze, se lidé na severu bojí jako prašiviny, i když už sama smrt zasáhla a soudit je dáno Bohu.

Ohlas únorových událostí v Československu v roce 1948 působil ve Skandinávii přímo otřesně. Znamenal mezník, což zvláště názorně vyniká v historické perspektivě. Bouři, která s tím souvisela ani historická perspektiva dosud neutišila. Smrt Klementa Gottwalda rozpoutala ji znovu v celé síle. V tisku zadunělo jako uprostřed volebního boje. A konservativní tisk se na mnohých místech srazil s tiskem socialistickým přímo povážlivě. Ani švédský ministerský předseda Erlander nebyl v této souvislosti vynesčen, nýbrž mu bylo znovu vytčeno, že tři neděle po československém puči, dne 14. března 1948, prohlásil ve Vänersborgu: „My nelitujeme sociálního a ekonomického převratu v Československu, nýbrž litujeme metod, kterých bylo použito.“

Jedna z nejvážnějších otázek, které jsou kladeny nad československými událostmi, mívá k problému, jak se stavět k sociálnímu reformátorství, jež se chce lišiti od reformátorství v poúnorovém Československu toliko ve způsobu uskutečňování, v metodě, v postupu? Klade se poněkud metafysická otázka, je-li důsledné dodržení demokratických postupů při uskutečňování kterékoliv idee dostatečnou zárukou veřejného blaha. Zvláště naléhavě pak se nabízí se zřetelem k československému případu problém, jak obhájit demokratické zřízení proti těm, kdož je chtějí znepřítit nebo kdož dokonce usilují formálně demokratickým postupem demokracii zničit a v rámci demokracie prosazují ideu principiálně antidemokratickou.

Koncepce demokracie, která v duchu liberalismu hlásala co možná nejvelkomyslnější soužití s nepřítelem, byla Skandinávci československým vývojem znovu osvětlena jako koncepcí tragicky nebezpečná v době silných antidemokratických a antiliberalistických hnutí ve světě. A to ovšem bezprostředně vyvolává palčivý problém, čím tuto krásnou, výsostně lidskou, zároveň však tragicky nebezpečnou, ba

přímo sebevražednou koncepci nahradit, jak posílit demokratické zřízení proti pátým kolonám a vyděračským metodám totalitních států, jak učinit demokracii militantní, zároveň ji však tím nepohrbit. Poválečný vývoj v Československu ukázal, že vyjednávání s nepřítelem demokracie, přesvědčování nepřítele demokracie, víra v jeho obrácení, uklidnění, umravňení, víra, že protiklady se samy o sobě vyrovnají a že nastane klid podle zákona kyvadlového po hybu, je strategií chybnou pravděpodobně v samé podstatě přímo ve svém filosofickém základu. Promítnut do abstraktních poloh vyvolal československý případ řadu otázek, mifičích přímo k principům pragmatického myšlení, utilitaristní morálky, harmonistického humanitářství, jež v touze po objektivitě a celkovosti a v úctě k bližnímu váhá přiklonit se bez viklání k jednomu z možných stanovisek, provésti volbu, učiniti rozhodnutí, přestat být intelektuálistvím na rozpacích, gestem přehlušit relativistickou skepsi a jednat... Ukázalo se, že demokracie nemůže jít bez lidí rozhodných, odhodlaných, uvědomělých, vnitřně ukázněných, že kromě toho nemůže jít, vtrhnou-li do parlamentu pod prapory demokracie lidé, kteří jsou nemorální už proto, že nevědí vůbec, co to je morálka, kteří činí bezpráví, poněvadž vůbec nevědí, co to je právo. Ukázalo se, že demokracie neobstojí, jestliže je příliš těch, kdo ji nechťejí nebo kdo si jí neváží, kdo v ní nevidí ideální řešení společného soužití, kdo ji necítí jako jednu z nezbytností svého života, kdo nejsou ochotni se za ni bit, kdo jsou ustrašení, bázlivi, malí nebo prostě indiferentní.

Vývoj v poválečném Československu potvrdil pozorovatelům ve světě, že nechuť k nacismu nestačila ještě vytvořit v širokých vrstvách demokratické vědomí, touhu demokraticky vládnout, demokraticky uplatňovat práva a zároveň demokraticky plnit povinnosti. V otřesných válečných událostech někdejší demokratické tradice ztratily v širokých vrstvách přitažlivost, a ti, kdo na ně po válce navazovali, nenavazovali tou měrou účinně, aby to získalo hostejné a rozložilo nepřítele. Sovětské páté koloně se naopak podařilo zatlačit obháje demokracie do tragické menšiny, v širokých vrstvách otupit smysl pro demokracii a vytvořit silnou masu indiferentních ve všech odstínech. A právě to se ve Skandinávii pocituje zvláště jako výstražné ponaučení, že nebezpečí pro demokracii nespočívá pouze v uvědomělých odpůrcích demokracie, nýbrž v masě indiferentních, v těch třeba, kteří volební neděli raději prospí, než aby šli k urně, a kterým je všecko fuk, kromě stolu se švédskou misou (smörgasbord). *Československý případ ukázal, že taktika páté kolony ne-*

musí být zrovna zaměřena k získání přímých stoupenců sovětského režimu, nýbrž že může rafinovaně usilovat pouze o to, aby se massa indiferentních zvětšila. A v tom případě pak otázka zní, jak se má demokracie hájit proti takové taktice.

Reflex těchto problémů nezasáhl ve Skandinávii pouze vnitropolitické úvahy, nýbrž i koncepci zahraničně politickou. Tradiční skandinávské neutralitě dostalo se tím podnětných impulsů k revisi. Jisté je, že skandinávská neutralita dnes už není tím, čím byla v roce 1948, což se nejeví pouze v tom, že Dánsko a Norsko

jsou členy Atlantického paktu. Československý případ na tomto vývoji měl nemalý podíl. Ti pak, kdož dosud obhajují teorii třetí síly, dělají to s mnohem menší lehkomyšlností u vědomí, že právě proti této koncepci sovětská penetrační strategie vynaloží veškeré úsilí a rafinovanost a že právě zde se odehrává boj na život a na smrt mezi demokracií a absolutismem, nedojde-li k totální světové válce. A právě v této souvislosti je Klement Gottwald, jenž pro Skandinávce obohatil pojem quislinga o řadu nových významových vrstev, výstrahou, která ani po jeho smrti neztratila svoje poslání.

ZTYKVENÍ VELKÉHO GOTTWALDA

Vzpomínáte si na příběh o Bruncvíkovi, zvůčněný národním umělcem Aloisem Jiráskem ve Starých Pověstech Českých? Když kníže Bruncvík skončil, jeho věrný lev, z dalekých končin přivezený, se smrtí pánovou tak rozleskl, že po tři dny jakoukoli krmí odmítal a u hrobu zesnulého zkormouceně meškal. Až zcepeněl . . .

Tato dojemná příhoda mi tkvěla v mysli, když jsem, jako možná také vy, naslouchal ohromujícímu bulletinu, zvůstujícímu ochopení soudruha dělnického presidenta a předsedy rodné strany Čechů a Slováků. Duše má byla naplněna hořkostí, hněvem a satisfakcí; jak často se v tom prodejném západním tisku vykládalo, že Gottwald má nacionální, titovské buržoasní sklony, jak často ti esesmani ze Svobodné Evropy hrozili zasloužilému soudruhovi osudem diversanta Zida Slánského! A hleďte, nevyšlo jim to — veliký Kléma zemřel, jak se sluší a patří na uvědomělého komunistu a lenino-stalince nevývratně proletářského původu.

Jeho poslední chvíle byly důstojným završením jeho příkladné životní kariéry — řekněme přímo, uposlouchal se. Jelikož nástupnictví sovětského Vožda nebylo ještě uspokojivě rozřešeno, mluvili nad jeho rakví Malenkov i Beria i Molotov. Tři projevy místo jednoho a zatím poslouchajícího Gottwalda, jenž stál v průvanu, záblo od chodidel. A na duši samozřejmě také . . . Nastýdl se, chuděra — vepřové s knedlíkem a zelím přestalo chutnat, teploty se zvyšovaly a tep zpomalil.

Představme si ty bolestné okamžiky u lože nemocného na staroslavném hradě. Soudružka Marta, jejíž mohutná nádra se vlní pohnutím a hlavně pýchou, že její Kléma to tak daleko dopracoval, že jest mu dopřáno zesnout přirozenou smrtí, a to tak v zápětí po skonu, považte, Stalinově . . . A dále soudružka dcera s dítkem Batuli, zplozeném kdysi neznámým s o v ě t s k ý m vojínem, zeť soudruh Čepička v jenerálské uniformě, stařík Nejedlý, Zápotonín, ba i ten Plojhar v bělostném kolárku. Zatím co jmenovaní tam stáli a žalostili, seznamovala soudružka akademická medicínských věd Fedorová, soudruhem Beriou laskavě zapůjčená, užaslé kolegium pražských lékařů (všichni ariji, pozn. autora) s velkolepými pokroky sovětského ranhojičství — i ten hlavní chirurg Jirásek překvapeně pokukoval!

Nadarmo však byly zázraky vědy pavlov-lysenkovské, pokrokové sovětské metody nezmožily ničeho proti srdci, ztrátou velkého Vožda tak krutě raněnému. Zaturdilo se v svém bolu, sláblo a sláblo. Nakonec utichlo docela.

Meziúim stačili akademikové a doktoři medicínských věd vydat jeden bulletin; byl však velmi pěkný, téměř opsaný podle vzoru stalinských bulletinů. I to ostatně jen potvrzuje velikou, nezměrnou oddanost Gottwaldovu k Vůdci.

Ve chvíli, kdy píšeme tyto řádky, doléhá k našemu sluchu z pražského studia vyslaný Beethoven, rodná strana ujišťuje ohromený národ, že skonem soudruha Gottwalda se na jeho pozemském blaženství a přídelovém hospodářství ničeho nezmění a vyzývá pracovníky k socialistickému soutěžení. Škoda, že vědecký marx-stalinský světonázor neuznává posmrtný život — představte si, jak by se duše Gottwaldova, s komunistických nebes shlízející, radovala z přehnaných ustřícných plánů, z předčasného splnění Gottwaldovy pětiletky . . .

ALBERT.

PŘEHÁŇKY NAD SÁRSKEM

ALBERT

Pisatel článku byl jedním z čtyř autorů studie o Sárském problému, kterou z pověření Evropské rady vypracoval historický ústav utrechtské university jako odborné dobrozdání pro jonkheera Van der Goes van Naters, zpravodaje o uvedené otázkě v štrasburském „předparlamentu“. Výsledky a závěry, k nimž utrechtská historická ve svém elaborátu došli a při respektování zásady „Padni, komu padni!“ také museli dojít, nezbudily v pařížském sekretariátu R.E. valného nadšení; bylo tam patrně předpokládáno, že vědecký rozbor jen poděpře to, co určí politikové o problému již dávno věděli. Jednání se sekretariátem pisatelů znovu jasně ukázalo, jak nebezpečným rušilem evropské integrace je frázovitě evropanství, neoprotřené od malicherného skupinového egoismu, evropanství, které provozuje kejkle s problémy, místo aby je řešilo.

OTÁZKA příštího osudu sárské zemičky jest jednou z nejzapeklitějších překážek na cestě k opravdové evropské jednotě. Základním předpokladem životaschopného evropského společenství jest totiž aktivní spolupráce mezi Paříží a Bonnem a francouzsko-německého dorozumění nedosáhneme, nenalezneme-li důstojného vyřešení sárské otázky.

Na celém problému, který v daném okamžiku má již mnoho společného s hlavolamem kvadratury kruhu, je nejzajímavější okolnost, že zde nikterak nejde o omšelou *cause célèbre*, vlečkou se staletími a trvale otravující politickou atmosféru našeho světa. Považme jen, že sárská otázka doposud všeho všudy nestála život ani jediného družstva, natož pak pluku nebo divise, že o sporné území na řece Sáře se mezi Francií a Německem ještě žádná válka nevedla!

Bez sebemenších rozpaků možno konstatovat, že Sársko jako teritoriální jednotka a jako neuralgický bod in politicis vzniklo teprve na mírové konferenci versailleské v roce 1919. Před oním datem není v dějinách o Sársku ani potuchy. Po staletí bylo zmíněné území součástí Sváté Říše Římské německého národa a na tomto stavu nezměnila ničeňo (s výjimkou města Saarlouis, od r. 1680 francouzské enklávy) ani intenzivní výbojnost Ludvíka XIV v 17. věku. Teprve nová vlna francouzského expansionismu, tentokrát revolučního, v devadesátých letech 18. století, urvala území na Sáře s ostatním levobřežním Porýním a připojila je k Republice. Pád Napoleonova císařství v roce 1814 stál Francii přirozenou hranici na Rýně; první preliminární Pařížský mír v r. 1814 ponechal sice Saarbrücken a okolí, podobně jako Philippeville, Bouillon, Landau a Savojsko Francii, po recidivě stodenního císařství byly

však provedeny hraniční korektury, po nichž francouzská hranice mezi Dunkerque a Zenevou nabyla dnešní podoby.

Hranice z r. 1815 neměla pouze politický význam — stala se také rozmezím moderních nacionalismů. Obyvatelstvo německého (a řekněme zrovna také flámského) jazyka a původu, které po r. 1815 u Francie zůstalo, stalo se více méně dvoujazyčným a kulturně se docela pofranstilo (Elsasko, francouzské Flandry); na protu tomu Němci, kteří na Vídeňském kongresu byli přifařeni k některému z německých států, prodělali v 19. století epochu národního obrození a sjednocovacího úsilí a stali se Němci v plném smyslu slova. To platí samozřejmě také o Sársku, jehož etnický a kulturní německý charakter stojí mimo jakoukoli diskusi.

K rozvivení sárského problému došlo teprve v r. 1918, když se Quay d'Orsay chystala poraženému Německu předložit účty. Z důvodů strategických a hospodářských (uhlí, těžký průmysl) bylo německé poříčí Sáry vitaným politickým cílem, tím spíše, že eventuální anexie bylo možno, třeba dosti násilně, motivovat historicky jako nápravu „krivdy“ z r. 1815.

Na mírové konferenci se „tygr“ Clémenceau neostýchal uvádět ani vyslovené podvodné argumenty; tvrdil na př. že v požadovaném území bydlí na 200.000 Francouzů. Wilson a Angličané však přesvědčení nebyli, podařilo se jim Francouze donutit k ústupkům. Výsledkem jednání byl kompromis. Hranice mezi Francií a Německem zůstala táž jako před 1870, území Sárské pánve bylo však, jako plebiscitní oblast, od Říše odtrženo. O jeho definitivním začlenění zda k Německu nebo k Francii, mělo v roce 1935 rozhodnout lidové hlasování; až do té doby bylo Sársko svěřeno správě Společnosti

národů, zatím co uhelné doly jako reparace byly okamžitě dány Francii.

Formálně znamenalo toto řešení triumf idee národního sebeurčení nad nahým anexionismem. Podiváme-li se však na případ blíže, neubráníme se dojmu, že ve skutečnosti šlo o velmi neblahý kompromis mezi wilsonskou etikou a předimenzovaným revanšismem. Neboť uměle vykonstruované Sársko nebylo, jako jiná právem plebiscitní území Šlesviku nebo Horního Slezska, opravdu spornou, národnostně smíšenou oblastí, nýbrž ryze německým územím, jehož obyvatelé jednomyslně si přáli u Říše zůstat. Též ustanovení nezvykle dlouhého, patnáctiletého provisoria se přičilo tehdejší běžné plebiscitní praxi a nelze je vysvětlit jinak než snahou oddělit Sársko od Německa na dobu co možná nejdelší.

Plebiscitní sárská oblast (1913 čtver. km, okolo 850.000 obyvatel) byla postavena pod ochranu Společnosti národů. Rada SN jmenovala pětičlennou správní komisi a vybavila ji exekutivní, legislativní ba, do jisté míry, též soudní pravomocí. Jelikož kontrola činnosti komise, Radě SN vyhrazená, byla, jak se v praxi ukázalo, ryze formální a jelikož účast sárského obyvatelstva na správě své zemičky byla omezena na absurdní minimum, byl režim, Společností národů v letech 1920-1935 v Sársku nastolený, ve skutečnosti diktaturou pětičlenného direktoria. Tuto diktaturu snášeli Sárští Němci s neskryvanou nevolí, tím spíše, že složení komise bylo velmi jednostranné. Předsedou byl Francouz, zástupce Belgie, Dánska, Kanady a jmenovaný zástupce Sárská členy. Tři členové komise: Francouz, Belgičan (Valon) a Dán (hrabě Moltke, který celý život ztrávil ve Francii) byli ve skutečnosti exponenty pařížského ministerstva, jmenovaný zástupce Sárská vystupoval jako francouzský fellow-traveller, a tak jen jediný člen kolegia, Kanaďan, stál, co do objektivnosti, mimo pochybnost. Jako izolovaný jedinec neměl však na celkovou politiku komise žádného vlivu a byl v direktoriu systematicky majorisován.

Frankofilský charakter komise umožňoval jednostranný vliv Quai d'Orsay, což se projevilo vyssáváním nerostného bohatství sárského Francií, zakládáním francouzských škol a hospodářskou, politickou a kulturní infiltrací. Není divu, že toto počínání, kombinované s umělým znesnadňováním kontaktů s německým zázemím, vyvolávalo odpor sárského obyvatelstva, které bylo německé a německým chtělo zůstat. Jedinou, lidem volenou a tudíž reprezentativní institucí v Sársku byl poradní výbor, koncipovaný jako pomocný orgán direk-

toria: měl po výtce konsultativní charakter a směl radit pouze na požádání. Při dané názorové diskrepanci byla spolupráce mezi výborem a správní komisí SN ilusorní — výbor byl komisí ignorován a zabýval se, v nedostatku jiné pozitivní činnosti, šířením německé propagandy.

Dvě leta před určeným datem plebiscitu dostal se v Německu k vládě Hitler — hlasovat pro Německo znamenalo po 30. lednu 1933 hlasovat pro jeho totalitní systém.

Kdyby se byl plebiscit konal za éry Výmarské republiky, bylo by se v každém okamžiku 99% sárského voličstva vyslovilo pro návrat k Říši. Po nastolení Hitlerova režimu se pro některé z nich dostal okamžik kolísání — sociální demokraté a komunisté vyvodili ze změny situace důsledky a začali propagovat status quo. U voličstva s tím však valně nepochodili. Zle se vymstilo demokracii, že režim SN se svou stranickostí a despotičností v Sársku znemožnil. Poněvadž bylo alternativy (hlasování pro Francii nepřipadalo v úvahu) zůstala drtivá většina obyvatel věrna starému nacionálnímu heslu. 13. ledna 1935 hlasovalo 91% pro návrat k Německu, 8% pro status quo a necelé procento pro Francii.

Opakujeme — nebyla to volba mezi demokracií a diktaturou, nýbrž mezi návratem k matce vlasti, reprezentované sice totalitním režimem, který však s národem introcipoval lépe než slabé demokratické vlády před ním, a mezi neupřímnou diktaturou správní komise SN, stojící de facto ve službách starého dědičného nepřítel, Francie.

*

V roce 1945, počátkem mohutné březnové ofensivy, obsadili Američané rumiště Saarbrücken; místo původních 130.000 obyvatel živořilo mezi troskami města necelých 70.000. Situaci netřeba zvláště vykreslovat — bída, hlad, bezpřístřešnost, zmatek, apatie a beznaděj. A k tomu všemu čtyři apokalyptičtí jezdcí poválečného, rozbitého Německa: Morgenthauův plán, reparace a demontáže, transfer a hejna kobylek — uprchlíků. Jediná možnost, jak uniknout důsledkům totální porážky, pomalé smrti v betonových rozvalinách, pro Sárské Němce — dostat se z Německa ven, připadnout Francii.

Francie De Gaulleova a Bidaultova měla na sárské doly tradiční zálsak a byla ochotna Sársko anektovat. Leč její postavení bylo v r. 1945 velmi otřesené. Ve „Velké čtyřce“ byla trpěným přívěskem a mocnější partneři, Amerika a Rusko, anexi Sárská nepřáli — zejména Rusko,

kteřé mělo pochopitelný zájem na demontáži tamního průmyslu. Na druhé straně však měla Francie určité výhody v porovnání s r. 1918. Především stav mysli sárského obyvatelstva, které tentokrát po francouzské vládě přímo bažilo, jen aby uniklo jisté záhubě, a dále — nebylo německého státu, který by se francouzským plánům stavěl na odpor. Území Německa bylo rozčtvrceno na zony a Francie jako okupační mocnost v Porýní (a Sársku) měla prakticky volné ruce.

Operační plán francouzský měl na počátku dvě varianty, nebo chcete-li dvě koleje, po nichž byl uskutečňován. V Sársku se ustavilo hnutí za připojení Sárska k Francii (Mouvement pour le Rattachement de la Sarre à la France — MRS) ve kterém bývalí nacisté, z pochopitelného alibismu, vedli nejhalasnější slovo; hnutí propagovalo anexi a bylo Francouzi samozřejmě všemožně podporováno. Pro případ, že by tato optimální varianta pro odpor spojenců se neprosadila, byla zde ještě druhá možnost po ruce; po koleji administrativních opatření, studenou cestou oddělit Sársko od zbyvajících francouzské okupační zony a, až by bylo zralé, v té či oné formě začlenit je k Francii. Již během roku 1946 se francouzská politika plně orientovala na tento cíl, politicky mnohem únosnější nežli holá anexie. Bylo rozhodnuto vyhradit Sársku určitou míru vnitřní autonomie, hospodářsky a mocensky je však plně připoutat k Marianně.

Počátky vasalského sárského státu nutno hledat v r. 1946. Tehdy bylo Sársko jako samostatná administrativní jednotka od francouzské zony odloučeno; dosavadní vojenský guvernér, plukovník Grandval, šéf místní francouzské správy, byl jmenován „Délégué supérieur de la Sarre.“ Rozloha obnoveného Sárska byla valně zvětšena — měřilo 2886 čtv. km a mělo milion obyvatel. Netřeba podotýkat, že toto zvětšení bylo naprosto libovolný akt (mezitím, r. 1947, bylo Sársko opět zmenšeno na 2500 čtv. km a cca 950.000 obyvatel).

Mezinárodní situace byla tehdy r. 1946 a 1947 francouzským snahám příznivá. Na konferenci v Moskvě, konané 11. dubna 1947, došlo k zjevné roztržce mezi SSSR a oběma anglosaskými mocnostmi ve věcech německých. USA a Anglii, rozhodnutým vytvořit z tří zon západoněmecký stát, záleželo velmi na spolupráci Francie; vykoupily ji schválením dílčí, hospodářské anexie Sárska. Vývoj na Sáře mohl tedy pokračovat rychlým tempem. V roce 1947 bylo Sársko plně začleněno do francouzského hospodářství; frank se stal zákonným platidlem a francouzský celní systém, jakož i státní mo-

nopoly byly v Sársku zavedeny. Právý dosah těchto změn pochopíme, uvážíme-li, že již od r. 1945 byla francouzská republika vlastníci dolů a správkyní veškerého významnějšího průmyslu — formální hospodářská anexie byla tedy završením faktického stavu.

Paralelně s hospodářskou anexí probíhaly významné změny na poli státoprávním. Francouzi jmenovaná ústavní komise vypracovala návrh ústavy pro autonomní sárskou zemi; v jejím elaborátu byla vyřčena secese Sárska od ostatního Německa (až do konečného uspořádání mírovou smlouvou), dále specifikována posice Sárska vůči Francii. Francii přiznáno právo vojenské ochrany a zastupování v zahraničí, hospodářská unie francouzsko-sárská učiněna úhelným kamenem budoucího sárského státu; Sársku byla vyhrazena široká míra vnitřní autonomie. Je na místě, že opsáním závislosti Sárska na Francii opustil ústavní projekt vlastní konstituční pole působnosti a přešel k specifikování mocenských vztahů ante litteram, což v souvislosti s revolučním aktem secese budi prapodivný dojem. Tím spíše, že ústavní preambule, v níž secese a cesse byly vysloveny, podle úst. čl. 8. 103 *nemůže být revidována* voleným lidovým zastupitelstvem. Jediným vysvětlením pro tento svéráz sárské konstituce jest po našem soudu skutečnost, že nejde o ústavu v běžném slova smyslu, z vůle suverénního lidu vyplynuvší, nýbrž o protektorátní smlouvu, oděnou v ústavní háv.

Krátce po vypracování ústavního projektu se konaly volby do 50letého zemského sněmu. Absolutní většinu (28 křesel) získala Christliche Volkspartei (CVP) velmi úzce spjatá s francouzským místodržitelstvím, druhou největší stranou se stali socialisté (SPS) se 17 mandáty; demokraté a komunisté se rozdělili o zbylá křesla (3 : 2).

Všechny zmíněné strany se stavěly kladně k chystanému sárskému státu a k francouzské preponderanci — již na konferenci v St. Ingbert na podzim 1945 se vyslovily pro aktivní spolupráci s okupační mocností. To bylo ostatně předpokladem jejich legální existence; licenční systém pro politická hnutí a pro tisk platil pro celé Německo. V speciálním sárském případě licence znamenaly ovšem víc než zárukou demokratičnosti; ten, koho francouzské okupační instance ke kandidování připustily, musel býti stoupencem reálné unie mezi Francií a Sárskem. Třebaže není pochyb, že převážná většina politicky velmi neukášeného voličstva (poslední parlamentní volby se konaly — r. 1921!) s předepsaným kursem r. 1947 rozhodně souhlasila, není možno aktivní francouzské ovlivňování a

vměšování z konkrétního politického vývoje odmyslet. Malá ukázka: většina členů ústředního výboru SPS nesohlasila s ústavní předlohou a přála si rozšíření sárské samosprávy. „Rebelové“ byli jednotlivě zvaní k místodržiteli Grandvalovi na pohovor a výsledkem byla přímo lidově demokratická jednomyšlnost.

Po „spontánním“ přijetí ústavního návrhu sněmem byla ještě v r. 1947 ustavena autonomní sárská vláda s Hofmannem (CVP) v čele; dva z jejích šesti členů byli francouzští státní příslušníci. Prvnímu kabinetu Hoffmannovu, spočívajícímu na katolicko-socialistické koalici, připadlo za úkol uzavřít s Francií řadu smluv, v celku 17, jimiž byl poměr mezi Francií a Sárskem, v ústavě jen zhruba nadhozený, do podrobností specifikován. Poslední z těchto smluv, mezi nimiž tak zv. Generální konvence, byly uzavřeny v březnu 1950. Rok na to odešli socialisté do opozice a kabinet Hoffmannův se stal homogenním.

Závislost Sársko na Francii, konvencemi jen utužená, vyvolává takřka dojem statutu, který v r. 1939 starci Háchovi vnutil Hitler. Francouzský právník R. Muller ve své studii o Sársku, vyznamenané cenou P. Boncoura (*Le Rattachement Economique de la Sarre à la France*), o tomto poměru řekl: „On reconnaît dans ces pouvoirs les prérogatives habituelles des résidents en pays de protectorat, et plus encore ceux des Commissaires dans les États associés d'Indochine.“ (Str. 15.)

Nejen že Francie zastupuje Sársko v zahraničí, že chrání tuto zemi vojensky (Sársko je součástí II. franc. voj. regionu), nejen že Francouzi úplně ovládají sárské doly, průmysl, železnice, banky a peněžnictví jakož i zahraniční obchod, nýbrž legalisovaný francouzský vliv infiltuje v široké míře do oblasti vnitřní autonomie; do té míry, že tato se stala takřka po výtce formálním atributem. Když Německo a Rakousko v r. 1931 uzavřely celní unii, bylo hlavním francouzským argumentem proti tomuto (koneckonců ztroskotavšímu) ujednání, že unie hospodářská vede nezbytně také k unii politické, což znamená, při nerovnosti partnerů, pohcení slabšího silnějším. Nic nedemonstruje lépe správnost této these než právě francouzsko-sárská unie. Francouzský vysoký komisař v Sársku má na př. právo veta v oblasti vnitřní sárské legislativy, jmenování vysokých úředníků sárských a naturalizační žádosti mu musí být předloženy k schválení, má právo měnit rozpočet. Francouzské policejní orgány mohou v Sársku zatýkat, smíšené záležitosti podléhají francouzské jurisdikci. Státní aparát je v pravém smyslu prošpikován Francouzi, o francouzských ex-

ponentech, nebo lépe řečeno agentech, ani nemluvě. Francouz řídí sárský rozhlas, Francouz je rektorem nově založené sárské university, jejíž vědecký štáb čítá na 60 Francouzů, Francouz je šéfem sárské policie. Surřetě kontroluje veřejný život, otvírá dopisy a odposlouchává telefonické rozhovory; samy vládní sárské kruhy, k Francouzům loyální, několikrát protestovaly proti těmto policejním machinacím, ovšem bezúspěšně.

Francouzská exploatace sárského hospodářství připomíná silně sovětské praktiky — na př. zeleň, na ciziny dovážená, stojí v Saarbrücken 50% více než v Paříži; těch 50% plyne do kapsy nucenému francouzskému prostředníku. Za tunu uhlí, v Sársku vykopaného, platí Francie „autonomní“ vládě — 40 franků. Přitom dolují Francouzi ve Warndtském revíru (náležícím Sársku, avšak exploitovaném z francouzské strany hranice) bez smluvního podkladu a zdarma. Je jasné, že tato situace vyvolává kritiku a odpor vykořisťovaných.

Tím spíše, že mezinárodní poměry se od roku 1947 pronikavě změnily. Německo, dříve rumišť a pasivní objekt spojenecké politiky, je dnes jako spolková republika významným činitelem v evropském koncertu, jeho vláda, měna a hospodářství jsou v mnohém ohledu stabilnější než v rozervané a oslabené Francii. Orientace na Francii, před lety pro sárského muže z ulice výhra v loterii, je dnes již jen tíživým, nepříjemným břemenem.

Autonomní Sársko vzniklo v době, kdy Západního Německa ještě nebylo. Bonnská republika od prvního okamžiku své existence odmítala sárský režim uznat; kdykoli přistoupila k některé evropské instituci, činila tak s výhradou, že tímto přistoupením nebude prejudikován sárský status. Ponenáhu počalo být francouzským vládám jasno, že uzavřením konvencí sárský vývoj neskončil, nýbrž na mezinárodním poli teprve započal — že bilaterální (nebo snad lépe unilaterální) ujednání nejsou diplomaticky dostatečně podezřelá, že sárská autonomie musí být Evropou Šesti a celým západním světem oficiálně uznána a garantována, nemá-li stále silnější Německo dostat možnost, aby vynutilo revisi faktického stavu ve svůj prospěch. Přímé dohovy mezi Francií a Německem, konané minulého roku, odhalily dostatečně hluboké rozdíly stanovisek a nevedly k clli.

Mezitím zahájila sárská vláda kampaň za evropeisací Sársko a za soustředění centrálních evropských orgánů a institucí v Saarbrücken, které by se tak stalo hlavním městem Schumanovy federace. Je jasné, odkud vítr vane; bez

předběžného francouzského schválení by autonomní sárská vláda si toto vměšování do zahraničně-politické sféry nemohla dovolit. Dnešní francouzský postoj vůči sárské otázce jest však podstatně jiný než v době, kdy úzké meze sárské samosprávy byly vytýčeny. Tehdy se kladl důraz na závislost Sársko a na francouzskou suverenitu, dnes naopak je zdůrazňována sárská svéprávnost a autonomie; má to být nový Lucemburg, evropsky garantovaný nárazník na rýnském pomezí. Proto byl m.j. vysoký komisař Grandval přejmenován na jaře 1952 na velvyslanec. Z pozitivního, anexionistického cíle francouzské politiky se stal cíl negativní — jde již jen o to, aby se zamezil návrat Sársko k Německu. Pod módním pláštíkem evropskosti se skrývá stará zvlášť richelieuovská politika.

Jak na to vše reaguje sárská veřejnost? Komunisté v r. 1947 a demokraté r. 1950 opustili frankofilské stanovisko a vyslovili se, jedni z oportunistů, druhí z přesvědčení pro radikální revisi Sárského statutu. Velké strany CVP a SPS zůstaly sice věrně původní politice, nebylo však lze zabránit tomu, aby se od obou stran neodloučily skupiny proněmecké orientace. Frakce Etienne-Conrad-Kutsch od SPS, frakce Dra Neye od CVP. Tyto odštěpky se pak ustavily jako sárské filiálky SPD a CDU.

Tento vývoj vzbudil u oficiálních sárských kruhů a zejména na francouzském místodržitelství velké znepokojení. Proti opozičním skupinám bylo užito opatření, v demokratickém státě neobvyklých, opatření, která stávají sárský režim do neřádků světla. Zatím co komunisté byli de facto necháni na pokoji, byla demokratická strana v r. 1951 na základě Quai d'Orsay rozpuštěna a SPD a CDU nepovoleny — to vše pod záminkou protiústavnosti. Podivná to democratia militans!

Persekuje německy orientovaných hnutí i je-dinců, byť v Salazarově a nikoli v Beriově stylu provozovaná, vyvolala v Sársku a v Západním Německu neklid a rozhořčení. Nebláhým důsledkem tohoto nezodpovědného počínání je, že se tím znovu vyvolávají s tak nadlidským úsilím zažehnaní zlé duchové minulosti. Sárská otázka, kombinovaná s celým komplexem evropské spolupráce, dává pěknou příležitost německým stranám lícitovat o primát v nacionálním smýšlení, zatím co pozitivním a umírněným silám v bonnské republice je vrážena dyka do zad.

Listopadové volby v r. 1952 do sárského sněmu byly nepřemýšlejší většinou světového tisku komentovány jako vítězství Hoffmanna a Schumana a jako porážka „pruského ducha“.

Bylo-li to vůbec vítězství, pak Pyrrhovo vítězství francouzské politiky. Nedejme se zmást faktem, že hysterická nacionálně-sentimentální propaganda Kaiserova a Loewensteinova komitě se svými elegiemi na thema „Heim ins Reich“ utrpěla nezdár, že pouze čtvrtina voličů zůstala doma anebo odevzdala neplatný lístek. Kdyby měl proněmecky naladěný volič možnost *positivního* vota, t.j. kdyby SPD, CDU a demokraté byli mohli kandidovat, byla by pro tyto strany odevzdána nejméně třetina hlasů. Ve volbách, které nejsou stoprocentně demokratické a v kterých je opozičně diskriminována, je vždy jisté procento opozičně naladěného voličstva, které ze strachu a z oportunistu volí „vládné“. Podívejme se však na tři čtvrtiny voličstva, které hlasovalo pro připuštěné kandidáty; jde o spokojené frankofily, manifestující svůj sárský lokální patriotism? Chyba lávky! Žádná z „loyálních“ stran nešla do voleb jako obhájce konvencí a francouzské suverenity, žádná, ani CVP, se nepokusila hájit dosa- vadní politický kurs. CVP, a ještě výrazněji SPS, šly do voleb pod heslem zevropštění Sársko. Konkrétně se na toto thema sice nemlu- vilo, nebylo však opomenuto příležitosti k hlá- sání these, že evropeisace Sársko znamená po- kojné nahrazení francouzské preponderance evropskou, t.j. radikální revisi stávajícího sy- stému. Saarbrücken jako hlavní město spojené Evropy bylo při tom lakadlem, zejména pro zá- kazek chtivé živnostnictvo. Komunistická strana naproti tomu byla proti Evropě a pro Anschluss, což jí vyneslo dva nové mandáty — nevídaný to zjev na Západě, kde komunisté o volbách jdou bez výjimky od pěti ke čtyřem. Ze v Sár- sku šli od dvou k čtyřem, je důsledkem jejich proněmeckého postoje.

Do volebního boje zasahovala Francie velmi aktivně. Několik neděl před hlasováním slíbil Schuman v dopise Hoffmannovi odstranění ně- kolika do nebe volajících francouzských vysad, jako odměnu za případné hodné chování. A aby se touto ústupností někdo nepopletl, posta- vil velvyslanec Grandval za dveře metlu. Podle jeho prohlášení by záporný výsledek voleb ne- měl za následek Anschluss k Německu, nýbrž obnovení okupačního režimu v plné kráse a síle.

Uvážíme-li všechna tato fakta, je jasno, že volební výsledek z 30. listopadu 1952 nebyl schválením dnešního režimu, nýbrž jeho odsou- zením. Třetina voličstva (počítáme-li komunisty k opozi- ci) se vyslovila pro návrat k Německu, dvě třetiny pro evropeisaci místo francouzsko- sárské unie. Není pochyby, že v případě, že by se evropeisace neuskutečnila, nebo, což horšího,

skončila fiaskem, převážná většina Sárských Němců by optovala pro Německo.

Ještě něco o komunistické straně. Tato zprvu loyální strana pod vlivem ždanovského kursu v r. 1947 zoposičněla a přešla do německého táboru. Sárská vláda jí sice r. 1951 zakázala, když se však komunisté odvolali k ústavnímu soudu byl zákaz až do vyřízení suspendován. Věc se nechala ležet a tak komunisté (na rozdíl od demokratů, SPS a CDU) se mohli voleb do zemského sněmu zúčastnit. *Tuto* oposici konečně mohli Hoffmann a Grandval trpět; její legální existence byla znamenitým trumfem v jejich rukou. Cože, sárské volby jsou nedemokratické, oposice je potlačována? Ale kdepak, vždyť i komunisté mohou kandidovat . . .

Po volbách rudý mouřenín svou úlohu dohrál. Dost možná bude strana, která navzdory hluchému proněmectví francouzským zájmům vydatně posloužila, opravdovsky zakázána a její mandáty prohlášeny neplatnými. V každém případě byl, před několika nedělemi, rozpuštěn hornický odborový svaz, poněvadž se do jeho řad vloudili komunisté. Nechtutné farizejství; odborový svaz byl odjakživa proněmecky orientován a jeho, Francouzi sesazený předseda Paul Kutsch podporoval oposici v řadách SPS. Rozpuštění odborů, poněvadž jsou proněmecké, si sárští mocipáni nemohli dobře dovolit; vždyť se v potu tváře snažili dokázat, že veškerá oposice je projevem neonacismu. Bylo tedy třeba najít jiný klacek, kterým jest komunistická infiltrace.

Ve skutečnosti to znamená, že krise dosavadního sárského režimu se blíží vyvrcholení.

*

Co dělat? V zájmu evropské jednoty, jež je stěžejním předpokladem záchranu západního světa před bolševickou furí, je třeba, aby sárský problém byl ze světa zprovozen, jak neprodleně jen možno. Aby o příštím osudu této uměle vytvořené zemičky bylo rozhodnuto v duchu vzájemné loyality, demokracie a spolupráce.

Unie francouzsko-sárská je plodem vyžilé, anachronické mocenské politiky, její odstranění jest proto zásadním předpokladem důstojného a státnického řešení problému. Satelitní ústavu je také nutno suspendovat; v Sársku, jehož vojenskou ochranu by převzaly belgické, holandské a italské jednotky, *nutno za evropské kontroly konat nové, opravdu svobodné volby*, k nimž by byla připuštěna každá stranická orga-

nizace, která se přiznává k evropské deklaraci lidských a občanských práv. Sársko budiž evropeisováno, ovšem tak, že dozorejší evropský orgán bude vykonávat pouze kontrolu a nikoli, jako kdysi správní komise SN, politickou moc; ta musí být vyhrazena voleným a z lidu vyšlým orgánům.

Tato evropeisace Sárska nesmí mít definitivní charakter; je třeba, aby sárskému obyvatelstvu, které v poslední instanci musí samo rozhodnout o svém osudu, byla dána možnost *vyzkoušet v praxi* fungování evropského režimu. Po uplynutí jisté lhůty (soudíme, že pět let je doba s dostatek dlouhá) budiž konán plebiscit, jehož výsledek určí status Sárska s konečnou platností (pokud to v historii vůbec jde).

Definitivní evropeisace Sárska by v daném okamžiku byla velmi nebezpečným experimentem. Kdyby se totiž toto řešení neosvědčilo, mělo by to za následek růst německé irendenty, zostření napětí mezi Francií a Německem a pravděpodobně rozklad evropské federace. Nedáváme proto slabé a neduživé evropské jednotě dar tak danajský!

Anulování francouzsko-sárské unie znamená pro Francii oběť, bylo by však velmi krátkozraké, kdyby Francie ve jménu vlastní bezpečnosti tuto oběť odepřela. Neopakujeme staré osudné chyby! Aby zajistila vlastní bezpečnost, snažila se Francie po r. 1919 držet Německo v karanténě; neústupnost vůči demokratům jako Stresemannovi a Curtiovi podryla jejich posici v Říši a pomohla Hitlerovi do sedla. Ústupky Hitlerovi vedly k známým tragickým výsledkům.

Caveant consules . . .

ČTENÁŘE V KANADĚ

upozorňujeme na nově změněnou adresu našeho zástupce:

MIRKO JANEČEK,
Box 8r, Postal Stadion D,
Toronto 9, Ont.

*

Opakujeme novou adresu našeho australského zástupce:

JAN E. VREČONKA,
Box 4547,
G.P.O. Sydney, N.S.W.

MARŠÁL A GENERALISIMUS

H. J. HAJEK. (Dokončení.)

V ROCE 1937, kdy obdržel *carte-blanche* k reorganizaci strany, se Tito v kartotékách NKVD pravděpodobně jevil ve světle poměrně příznivém. Již jako mladík se dostal do nepřijemností pro své socialistické přesvědčení. V první světové válce byl jako poddůstojník rakousko-uherské armády zraněn a zajat — po vypuknutí bolševické revoluce se bez meškání hlásil do řad Rudé armády. Po svém návratu do Jugoslaviie se osvědčil jako chladný a nezištný komunistický pracovník. V roce 1928 byl — nikoli po prvé — zatčen a postaven před záhybský soud; jeho chování bylo bezvadné a vzbudilo značnou pozornost v tehdejších denním tisku. („Přiznávám, že jsem členem ilegální Komunistické strany Jugoslaviie a přiznávám, že jsem propagoval komunistus... Ale neuznávám buržoasní soudní dvůr a považuji se za odpovědná pouze své komunistické straně...“) Když se po více než pěti letech vynořil z vězení, byl stranou povýšen a se stejnou oddaností plnil své nové úkoly jednak v moskevské Kominterně, jednak jako mobilní, mezinárodní komunistický agent. Byl nemluvný, chladný, odvázný, loyální. Nezachvěl se a nezaváhal, ani když jeho manželka, původem Ruska, byla zatčena NKVD. Byl svědkem čistek a likvidací, jeho loyaltita stalinského revolucionáře se však zdála neotřesená.

Pod komunisticky bezúhonným povrchem Waltrový osobnosti však asi již tenkrát docházelo k významným, ač navenek sotva postřehnutelným změnám. Nebyl to „hlodající červ pochybností“, častá nemoc intelektuálů této epochy. Šlo spíše o rodící se přesvědčení, že po stezkách marx-leninských je možno kráčet přímo, s ohledem na domácí podmínky, že při této cestě není třeba do písmene dbát všech dialektických zákrutů kremelské politiky. Za svého pobytu v Moskvě poznal Tito zblízka tajemný chrám Kominterny, který se mu dříve zdál nemohutným oraculem. Z poznání vyrostlo přesvědčení, že autonomní akce revolucionářů na místě je účinnější, než slepé sledování sporadických a někdy kontradiktorních příkazů, vydávaných vzdálenými byrokraty revoluce. Odpor rebela proti autoritám tohoto světa se poněkud přenášel i na dosud zbožňovanou autoritu oficiálních představitelů revoluce. Psychologická dispozice budoucího heretika byla dána dávno před tím, než vznikly objektivní podmínky pro její politické dovršení.

Je poněkud překvapující, že první většící úchylnka od moskevské linie Titovi prošla takřka bez povšimnutí. Po uzavření sovětsko-německé smlouvy v roce 1939 jugoslávští komunisté svou ostrou propagandu proti nacismu a fašismu sice poněkud přitlumili, celkovou zahraničně politickou koncepci však podle sovětského vzoru nezměnili. Vysvětlení nezvyklé tolerance se strany Kominterny spočívá asi v tom, že se v oněch pohnutých dobách v Moskvě o jugoslávskou stranu nikdo nestaral; jugoslávská KS byla Kominternou více méně odepsána a v dohledné době od ní nebylo nic očekáváno.

Titův štáb od počátku jugoslávského povstání udržoval pravidelné radiotelegrafické spojení s Moskvou. Přesto však Sovětský svaz dlouho z mezinárodních politických důvodů oficiálně nebral Tita na vědomí a ani často urgovaná materiální pomoc (munice, léky atd.) nedošla. Sovětská komunikace vzdvihovala gen. Mihajloviče a Rusko udržovalo diplomatické styky s jugoslávskou královskou vládou v exilu. V těchto kritických dobách nespádala Jugoslaviie do příznivé sféry zájmu Sovětského svazu a jugoslávské komunistické povstání bylo necháno na holičkách. Mimo zbytečných rad a instrukcí nepřispěla mateřská země komunismu jugoslávským soudruhům v jejich zkoušce nejtěžší ničím. Sovětský svaz všemožně usiloval o vyvolání dojmu buržoasní solidnosti a respektability (viz rozpuštění Kominterny) a jugoslávské komunisty v deně povstání prostě ignoroval. Byli to empiričtí Britové, nikoli Rusové, kteří první poslali k Titovi vojenskou misi (brig. gen. Fitzroy Maclean, mjr. Randolph Churchill a j.) a kteří později přispěli i hmotnou pomocí. Sovětský svaz vyžadoval absolutní poslušnost, ale v krisi největší neposkytl pomoci ani materiální, ani morální...

Sovětský politický cynismus, který se projevil již v radiotelegrafickém styku, znovu vystoupil na povrch při první schůzce Tita se Stalinem v r. 1944; opět tu narazil revoluční marx-leninský radikalismus prvého na „vyšší“ strategické zájmy a politický machiavelismus druhého, konflikt, který v rozličných formách charakterisoval i pozdější jugoslávsko-sovětské vztahy před roztržkou. K Titovu trapnému překvapení se tenkrát Stalin snažil vůdce jugoslávského povstání přesvědčit o tom, že je záhodno znovu nastolit krále Petra na jugoslávský trůn. Na Titovy protesty, že podobný postup by byl v napros-

tém rozporu s programem jugoslávského osvobozenického boje, odpověděl Josef Visarionovič suše: „Vždyť ho nemusíte restaurovat navzdý. Vezměte ho dočasně zpět a potom ve vhodném okamžiku mu můžete vždycky vrazit nůž do zad.“ (Tito Speaks, str. 234.)

Pro hospodářskou stránku sovětského imperialismu bylo příznačné jednání o zřízení společných jugoslávsko-sovětských akciových společností. Po smutných zkušenostech s prvými dvěma — pro dunajskou plavbu a civilní letectví — nepřistoupili Jugoslávci na další sovětské návrhy, které vyvrcholily plánem na společný bankovní systém, směřující k ovládnutí a bezohledné koloniální exploataci země. Jugoslávské protesty tenkrát přiměly samotného Stalina k přiznání, že se systém společných akciových společností hodí pro státy, které byly ve válce poraženy, nikoli však pro státy vítězné.*

Soustavná infiltrace agentů výzvědné služby pod rouškou „odborníků“ a „poradců“ byla dalším aspektem sovětského postupu; jejím cílem nebyla jen špionáž, ale také soustavné podkopávání vnitřní soudržnosti jugoslávského komunistického vedení, a vybudování přímé mocenské sítě, jejíž nitky měly končit v Kremle.

Se sovětského mocenského a imperialistického hlediska byl ovšem tento postup pochopitelný. Na západ od Moskvy byl Tito nejpřitažlivější osobností komunistického světa a jugoslávští komunisté musili být chť nechtě líčení jako světlý vzor svých evropských soudruhů. Vždyť ještě koncem roku 1947 byl za sídlo Kominformy vybrán Bělehrad (ovšem i tu byli Jugoslávci překvapeni, když zjistili, že na př. žurnál Kominformy musil být zvláštním letadlem zaslán k cenzuře do Moskvy a číslo smělo vyjít teprve po telegrafických změnách nebo schválení!). V tom právě spočívalo nebezpečí pro sovětské záměry. Naivní evropští komunisté (u nás na př. v tomto ohledu vynikal Zdeněk Nejedlý) líčili Tita jako novou, mladší inkarnaci Stalina samotného. Nebylo možno vyloučit možnost, že by se pro některé komunistické státy kulturně bližší Titova Jugoslavie mohla stát přitažlivějším vzorem než Sovětský svaz sám. Úspěch Titovy politiky národnostní, jeho cesty po východoevropských státech, podnikané sice s vědomím, avšak

bez předběžného doporučení Moskvy, a konečně veřejný projev Dimitrovič o možnosti postupů k balkánské a východoevropské federaci komunistických států — to vše přimělo Stalina ke konečnému zásahu, jímž měl být Tito se své privilegované pozice jednou provždy svržen.

Pro sovětské imperialisty, postupující podle osvědčeného předpisu *divide et impera*, byla prostě nesnesitelnou myšlenka, že by na jejich hranicích jednou mohla být zřízena federace východoevropských komunistických států, které by mohla být mocensky silou při nejmenším rovnocennou někdejšímu Rakousko-Uhersku. „Diktatura proletariátu“, „vyvlastnění vyvlastňovatelů“, dokonce i samo rozšíření komunistické revoluce do západní Evropy — všechny tyto programové a ideologické požadavky musily ustoupit do pozadí před hnací silou sovětského imperialismu. Marx-leninskému revolucionáři Titovi musilo být přes noc vypáleno do čela Kainovo znamení „fašisty“, Jugoslavie, která ze všech zemí nejrychleji kráčela po cestách SSSR, musila být prokleta. Stalin se rozhodl, že je lepší mít vražce v hrsti, než holubici na střeše; lépe neomezeně vládnout třeba menšímu počtu satelitů, než šfít požár komunistické revoluce za cenu eventuální autonomie zkomunizovaných zemí... *

Shora ve zkratce načrtnutá historie vztahů mezi jugoslávským a sovětským komunismem jasně ukazuje, že hlavní politickou příčinou velkého schismatu byl prostý *sovětský imperialismus* a jugoslávská neochota pasivně se mu podřídit. Ideologicky i co do vnitropolitického uspořádání byla Jugoslavie mezi lety 1945 a 1948 Sovětskému svazu bližší než kterýkoli jiný stát. Jugoslávský případ je nejpřiléhavější ilustrací sovětského imperialismu proto, že tu před celou světovou veřejností jedna významná skupina vyznavačů marx-leninské doktriny jasně a nesporně odhalila imperialistickou a exploatační politiku skupiny druhé, mocnější. Mrak prachu a špíny, zviřený bratrovražednou srážkou dvou kolektivistických režimů, vyznávajících tutéž ideologii, prokázal jednou provždy naprostou pomýlenost jedné populární marx-leninské iluze: prokázal nejen, že mezi kolektivistický-

* Opět jedna ze Stalinových koncepcí, při níž se Marx musil aspoň v hrobě obrátit. Komentáři a theoretikové (zastoupení i v českém exilu), kteří dosud považují Stalina za „internacionálního marxistu“, by si měli prostudovat 17. kapitulu knihy „Tito Speaks“. Totéž platí pro politiky hospodářsky zaostalých zemí, kteří tak brojí proti „kapitalismu“ a „kolonialismu“; kdyby pozorněji pohlédli na postup „socialistického“ SSSR tam, kde se cítí „v sedle“, pak by se jim jevila na př. Anglo-Iranian Oil Co. jako podnik téměř charitativní.

mi, socialistickými (v hospodářsko-organizačním smyslu) státy mohou dále existovat velmi významné rozdíly zájmů, včetně zájmů hospodářských, ale také, že jeden „socialistický“ stát může být bezohlednějším a úplnějším tyranem a vykořisťovatelem slabšího státu podobné struktury, než tomu bývalo v případech států liberálně-kapitalistických.

Pro mozky, nezahalené clonou marx-leninských mytů, nebyla tato možnost už dávno žádným tajemstvím. Vždyť stačilo zkonstruovat si theoretický model kolektivistické společnosti, v níž bylo soukromé vlastnictví výrobních a distribučních prostředků eliminováno, aby bylo rázem patrné, že v ní mohou existovat vnitřní rozdíly třídní při nejmenším stejně snadno, ne-li snadněji, než ve společnosti, spočívající na vlastnictví soukromém.** A co platilo pro poměry uvnitř jedné společnosti, platilo tím spíše pro vztahy mezi dvěma společnostmi, založenými na obdobných organizačních principech. Avšak to, co do roku 1948 mohlo být ještě považováno za legitimní otázku theoretickou, se po aféře jugoslávské stalo skutečností tak zřejmou a do nebe volající, že i marxistický intelektuál, který se dodnes opájí sovětskou verzí, se rázem řadí buď do kategorie pokryteckých šarlatánů nebo mezi psychopaty.

Další fakt, který při zkoumání sovětsko-jugoslávských vztahů bije do očí a který ovšem se základní imperialistickou tendencí sovětské politiky úzce souvisí, spočívá v její machiavelistické, nemarxistické povaze. Podobně jako hlavním cílem sovětské politiky bylo rozšíření sféry přímé nadvlády a politicko-hospodářské exploatace dříve nezávislých etnických skupin a států (imperialismus), tak i prostředky, k dosažení tohoto cíle užívané, pocházely z duchovní zbrojnice Machiavelliho *Knižete*, nikoli z výkladní skříně teorií Karla Marxe.

*

Vývoj komunistické Jugoslaviie po roce 1943 a zvláště její vývoj budoucí je otázkou neobyčejně zajímavou. Jugoslaviie je jedinou zemí,

v níž došlo k domácí komunistické revoluci, k revoluci „zdola“ — nikoli k pouhému puči, jako v ostatních východoevropských státech, kde komunisté využili mezinárodní situace, svého podílu na vládní moci a slabosti odpůrců k převratům shora. Ovšem i pojem „revoluce zdola“ je třeba kvalifikovat. Jugoslávští komunisté přišli k moci na vlnách národně osvobozeneckého boje a vítězství využili k sociální revoluci komunistické, která podporu většiny obyvatelstva neměla. Zvláštní situace, v níž se řízením osudu a Stalina nacházejí, je nutí hledat nové cesty. Zřejmě mezinárodně politická nemožnost stát se zcela nezávislou třetí silou je nutí k pozvolnému přibližování se Západu — nejen v politice zahraniční, ale také vnitřní. Stalinovo prokletí je přinutilo k ideologickému proti-prokletí, k veřejnému stigmatizování stalinické úchyly od „pravých“ marx-leninských cest. Jejich propaganda, vyhlašující od celého světa zločinnost stalinského systému čistek a nucených prací jim brání v tom, aby sami v své zemi uplatňovali tento v kolektivistickém zřízení nejpřirozenější systém. Jejich rozhorlení nad „vládou byrokracie“ a „státním kapitalismem“ v SSSR je nutí k zoufalému hledání nových socialistických method. Odpor proti sovětskému centralismu a imperialismu, hlavní to ideologické ospravedlnění jejich postoje od roku 1948, je vede takřka k násilnému aplikování všech možných způsobů hospodářské a politické decentralisace...

Mnozí západní marxisté a polomarxisté, které stalinism zbavil mnohých iluzí z let třicátých, vidí nyní nového spasitele v maršálu Titovi a zářný Veliký Experiment v současné Jugoslaviie. Postoj psychologicky pochopitelný, avšak věcně neoprávněný. V své dnešní podobě je jugoslávská skutečnost i ideologie podivuhodnou a často nesourodou směsí. Lenin je stále ještě světcem dnešní Jugoslaviie a jeho absurdní koncepce „odumírání státu“ zůstává oficiálním dogmatem; na otázku, jak lze sloučit „odumírání státu“ s integrálním kolektivismem a hospodářským plánováním ovšem těžko najít odpověď. Na druhé straně ovšem je třeba zmínit

***I v rámci nesocialistické společnosti je armáda dokladem toho, jak snadné je vykořisťování a jak velké mohou být třídní rozdíly v kolektivistickém útvaru. Generál není „vlastníkem“ výrobních a distribučních prostředků o nic více než prostý voják, a přesto může být největším vykořisťovatelem jak v obvyklém, tak i v Marxově speciálním slova smyslu. (Argument, že v armádě činnosti primárně produkční a biologicky reprodukční jsou nepatrné, je tu irrelevantní; inherentně není ničeho, co by armádě bránilo rozvinout plnou aktivitu v obou těchto směrech. Ostatně některé armády, na př. Rommelova a spojenecká 8. v Africe za druhé světové války, mohou být právem pojímány téměř jako kolektivistické společenské útvary sui generis!)*

se o novém titovském dodatku k této staré teorii, dodatku velmi potěšujícím: totiž, že zároveň se státem má odumírat i komunistická strana. Je třeba jen doufat, že časem tato nová část doktriny bude mít prioritu před částí starou.

Monopolistický komunistický politický systém, který byl nastolen po válce, je nyní nahražován volnějším systémem „socialistické aliance“, jakési varianty z dřívějšíka známých „národních front“. Socialismus — v komunistickém pojetí — stále ještě je jediným přípustným cílem veškerého politického úsilí v dnešní Jugoslavii. Avšak — „cesty mohou být rozličné“. Ze dnešní Jugoslavie je stále ještě diktaturou menšiny, je zřejmé na př. z tohoto Titova prohlášení: „Nechápe me, proč Západ chce, abychom měli systém více stran, proč Západ chce, abychom šli nazpět a odhodili to, čeho jsme dosáhli. Znamenalo by to jen regresi, *návrat ke kapitalismu*.“ (Tito Speaks, str. 444.) Poslední slova jasně odhalují stále ještě totalitní charakter Titova režimu, odhalují skutečnost, která je skryta za fasádou oficiální propagandy, která mluví o jednotném, socialistickém úsilí a přesvědčení obrovské většiny jugoslávského lidu...

Na druhé straně by bylo nespravedlivé nezmínit se o nadějných aspektech dnešní Jugoslavie. Na prvním místě tu je relativní nedogmatičnost; Tito se nedomnívá, že je majitelem univerzálního receptu a uznává „různé cesty ke socialismu“. Veřejně přiznává různé nedostatky a existenci nevyřešených problémů (na př. v zemědělské politice). O jednotlivých otázkách, někdy i zásadních, je dnes v Jugoslavii možná diskuse a uplatňování různých názorů — ovšem vždy v rámci volně chápané marx-leninské doktriny. V komunistické straně samé nejsou výroky Titovy dogmatem — vnitrostranická „demokracie“ není fraškou do té míry, jako je tomu v Sovětském svazu a satelitních státech. Pokusy o decentralisaci a o postupnou hospodářskou i politickou liberalisaci jsou nepochybně upřímné.

Po druhé světové válce prošla východní Evropa smutným vývojem: režimy polototalitních „národních front“ byly s monotónní pravidelností nahrazeny otevřeně totalitními režimy stalinského komunismu. Jugoslavie je první zemí, v níž se nyní odehrává proces opačný, nadějnější. Revoluční, bezohledně totalitní komunismus, nastolený koncem druhé světové války, se nyní mění ve volnější systém socialistické „národní fronty“. Bylo by předčasné předvídat vývoj dále, jisté však je, že pokračování v nastoupené cestě by časem Jugoslavii přivedlo

do tábora politických demokracií a pravděpodobně i mezi státy nekollektivistického socialismu, „smíšeného“ hospodářského systému. Nelze ani vyloučit, že se Jugoslavie a Turecko z různých výchozích posic budou postupně blížit k podobnému, demokratickému uspořádání a že ze vzdálenější historické perspektivy ro'e maršála Tita nebude zcela nepodobná úloze, která v Turecku připadla Kemal Atatürkovi. Podobné úvahy by zajisté Tito rozhořčeně odmítl; na jejich relevanci se tím ovšem nic nemění. Před deseti, ba dokonce ještě před pěti lety by býval považován za nepodařeného vtipáka každý, kdo by si troufal prorokovat, že v roce 1953 bude marxistický partizánský maršál vítaným hostem britské královské rodiny...

K Titově konversi nedošlo politikou appeasementu se strany Západu. Je na místě si připomenout, že právě koncem r. 1947 a počátkem r. 1948 byla politika Západu vůči tehdejší jugoslávské agresivitě nejpevnější, jak v otázce Terstu tak i v Řecku, kde Tito komunistický teror podporoval. A přesto došlo k velkému schismatu v komunistickém táboře. I dnes se mýlí propagátoři appeasementu. Soudržnost komunistického tábora se zvyšuje slabostí odpůrců. Nikoli appeasement, nýbrž neustupná tvrdost vůči všem formám komunistické agrese, spojená s příslibem hospodářské a politické premie za *odpoutání od sovětského bloku*, je jedním způsobem, kterým může Západ urychlit analogický vývoj v jiných oblastech.

PAVEL JAVOR:

HOŘKÉ TORSO

— a jednou přijde silný, výbojný,
bude mít jistý, pohrdlivý smích —
Pokradmu schováš fotografii,
(zůstane na zdi vyčítavý stín)
a smlouvat budeš se cti, se studem,
až pro svou zradu najdeš omluvu.
(„Tak mladá jsem — a život utíká...“)

A my jsme, blázni, kdysi odešli
za pravdu, za čest, za vlast bojovat
a také za tebe
a také za tebe, ty...

ČSR A STREDNÁ EUROPA

JÁN ŽÁK. (Dokončení.)

Na jednej strane demarkačnej línie boli poversailleské štáty s relatívnu demokratiou a slobodou; na druhej ireidenta, fašizujúce a klerikalizujúce nacionalizmy, revizionizmus, podložený iba starými ambíciami, odpor proti reformám, proti zdemokratizovaniu a západníckemu duchu silnejúcich mladých demokracií. Na jednej strane sľubná myšlienka a systém moderných štátov, bližiacich sa k vytvoreniu moderného pojmu jednotného štátneho národa, na druhej strane retrorgesiívne, iracionálne, deštruktívne, proti-demokraticke hnutia. „Prubířským“ kameňom medzi európskymi demokratmi a nacionalistami je však chápanie štátu a národa.

ORTHODOXNÍ NACIONALISTI vyznávajú národ ako najvyššiu hodnotu, sú za vyjadrenie národa štátom a cez štát; za stotožnenie národa a štátneho aparátu; sú proti jednotným štátom a integrácii národov v nadnárodných štátoch a celkoch. Ich volanie po federácii je faľočné pretože ich orthodoxný nacionalizmus sa prieči vytvoreniu nadnárodnej suverenity a štátnej lojality, stojacej nad národom. Nacionalista ostáva verný národu, zakiaľ európsky demokrat prenáša svoju lojalitu k štátu ako uskutočňovateľovi jeho ideálov individuálnej slobody a ideálov sociálnych. Toto delenie delí doterajšie strany, smery a skupiny v opravdivé dve európske strany: v stranu demokratov-federalistov a v stranu nacionalistov. Boj o novú Strednú Európu svedie sa hlavne medzi týmito dvoma stranami — medzi týmito dvoma koncepciami: koncepciou národne-štátnou a koncepciou nadnárodného štátu.

HLADÁ SA IDEA

Dívajúc sa na národnostné problémy Strednej a Východnej Európy z rokov 1918-1938 postuluje Hugh Seton-Watson vo svojej knihe: „Europe between the Wars 1918-1941“, zásadu: „Je treba zlomiť monopol jednej národnosti na štátny aparát! „Problém . . . (štátu a národnosti) . . . je možno úspešne vyriešiť iba, ak je možno sladiť právo na používanie materskej reči a uznanie národnostnej slobody s lojalitou k štátu, ktorý (a) stojí nad princípom etnickým a ktorý (b) spája občanov všetkých národností.“ Tento súd je najprenikavejším pohľadom do našej národnostnej problematiky, ktorý nachádzame v oboch knihách Scota-Viatara ml. o Strednej a Východnej Európe.

Budúce politické a hospodárske usporiadanie Strednej a Východnej Európy odvisí od riešenia tohoto problému. Federatívne plány nemajú najmenšieho výhľadu, ak sa nepokusíme o radikálnu zmenu smýšľania v bode: štát a národ;

radikálne zvýšenie životnej úrovne stredo- a východoeurópskych národov nepodariť sa nikdy v hraniciach jedného štátu. „Význam hraníc“, dodáva Seton-Watson, „môže byť umenšený iba uvoľnením doterajšieho spojenia medzi národnosťou a štátnym aparátom.“ Ako by predvídala sociálnu a politickú revolúciu v tomto národnostne rozbitom a sociálne zaostalom priestore, analyzuje Seton-Watson v svojej staršej knihe podmienky nového poriadku, ktorý nazaj vstúpil dnes do prvého stádia: revolúcie a ktorého druhé dejstvo nebude zahájené pokiaľ nespadne opona nad dejstvom prvým: „Nepostačí vyrvať politickú moc z rúk starých vládnych tried a vytvoriť novú generáciu intelektuálov, ktorá by pochopila, že národná idea nemusí byť nutne spojená so štátnym aparátom; je treba stvoriť nový pojem lojality k štátu.“

Stredná a Východná Európa sa nachádza na prelome; nad jej budúcnosťou visí veľký otáznik. Rovnako ako Európa západná, môže i Európa východná urobiť veľký krok dopredu: Hľadá sa iba spásanosná idea! A. J. P. Taylor majstrovským spôsobom ušahol naše rozpaky nad menšími a vnútorným usporiadaním štátu, obnoveného po tejto vojne. „Obidva viac-národné štáty“, píše v záverečnej kapitole, „Československo i Juhoslávia nachádzajú sa v stave úzkostlivého hľadania štátneho ideálu. . .“ Stúdiu o „Habsburskej monarchii“, uzatvorenú v r. 1948 končí epilógom: „Iba história nám zodpovie otázku, či sociálna revolúcia a hospodársky vzostup priniesu upokojenie národnostných konfliktov a či marxizmus bude lepšou oporou spoločnej lojality v Strednej Európe ako kontra-revolúcia a dynastia.“

III.

Vôľa a rozhodnutie nie sú dostatočnou zárukou nezávislosti štátov. K jej ušahaniu je treba i mocenských prostriedkov; a tieto chýbajú . . . Ani Malá dohoda, ani spojenectvo s

Franciou neboly dostatočnou zárukou bezpečnosti Strednej a Východnej Európy. Francia očakávala pomoc od nás a my od nej. Hitler nám dokázal, že táto politika spočívala na ilúziách a nie na realizmu. Tento súd nie je kritikou, je iba konštatovaním, že Stredná a Východná Európa nachádzala sa v akomsi vákuu bez reálnych pojív s vonkajším svetom. Od r. 1918 bolo toto vákuum vyplnené už dvakrát veľmocenskou expanziou...

VAKUUM

Vyplnenie tohoto vákua reálnymi vzťahmi — medzi stredo- a východoeurópskymi štátmi samotnými a medzi nimi na jednej strane a Nemeckom na strane druhej musí sa stať dominantným motívom zahraničnej politiky poveršailských štátov, najmä štátov s Nemeckom susediacich: ČSR a Poľska. Aby bolo jasné: pod vyplnením rozumieme nie budovanie aliancií s politickým hrotom, ale pozitívnu prácu na úsekoch spoločného zájmu. Naším návrhom je, aby sa Československo ujalo všestrannej iniciatívy v naznačenom smere, nakoľko jeho záujmy sa skoro úplne kryjú s celkovými záujmami stredo- a východoeurópskeho priestoru.

Pred akými problémami tu stojíme a aké možnosti riešenia skytajú sa zahraničnej politike slobodného Československa v Európe zbaveného komunizmu? Nie je treba príliš zdôrazňovať, že je viac ako predčasné hovoriť o stredo-európskych problémoch a o postavení ČSR v slobodnej Európe spôsobom veľmi konkrétnym. Budúcnosť je neistá a hovoriť o nej možno iba v dohadoch. Našu analýzu alternatív, ktoré sa prejavily náznakovite na rôznych miestach prevedieme preto nutne s výhradou nereálnosti a predčasnosti; ďalší vývoj udalostí môže týmto úvahám práve tak ubrať ako pridať na váhe a striezlivosti.

AKO HO ZAPLNÍŤ?

Pokiaľ ide o budúcu zahraničnú politiku slobodného Československa v Európe zbavenej komunizmu, existujú v exile dva nie celkom vedomé a vykrištalizované smery (pri tom obidva predvídajú akýsi druh federácie v Strednej Európe):

1. Jeden usiluje o znovunaviazanie starých pojív k Rakúsku a eventuálne Maďarsku a tým o určitú formu obnovenia bývalej rakúsko-uhorskej sústavy. Tento smer vychádza z úvahy, že ak má byť v Strednej Európe vytvorená federácia, bude správne naviazať na staršiu tradíciu spolupráce podunajských národov; pre ČSR by takéto spojenie s Rakúskom malo i tú

významnú výhodu, že by nám sprostredkovalo obnovenie stykov s Nemeckom, ktoré od roku 1938-39 vlastne neexistujú a predstavujú určitú medzeru v európskej stavbe (pomer medzi dnešnou ČSR a východným Nemeckom nemožno považovať ani za substitút reálneho vzťahu medzi týmito dvoma entitami). 2. Druhý smer usiluje o zlepšenie stredo-európskych vzťahov v pokomunistickej Európe asociáciou s Poľskom. Nábehy k užšej spolupráci medzi ČSR a Poľskom datujú sa už z doby druhej svetovej vojny. Pečlivo pripravené plány nenašli však vhodné podmienky k realizácii poľsko-československej spolupráce v pomeroch, aké zavládli v Strednej Európe po r. 1945. Dnešné návrhy na spoluprácu poľsko-československú sú v podstate iba novým pokusom o realizáciu myšlienky londýnskej dohody v priaznivejších pomeroch, aké, dúfame, zavládnu v slobodnej a demokratickej Európe po porážke komunizmu.

Pozrime sa bližšie na argumenty, ktoré sa bežne uvádzajú na obhajobu jednej i druhej alternatívy: Zastánci poľsko-československej spolupráce uvádzajú, že slovanské Poľsko je našim prirodzeným spojencom proti nemeckému tlaku, že poľsko-čsl. spolupráca má i reálne podloženie hospodárske; zatiaľčo navrhovatelia užšej podunajskej spolupráce medzi ČSR, Rakúskom a Maďarskom vzpierajú sa slovanskej orientácii našej budúcej politiky tvrdením, že takáto orientácia by vlastne prekludovala akémukoľvek čsl.-nemeckému sblíženiu a vyrovnaniu, ktoré oni považujú za významné pre úpravu nových vzťahov v Strednej Európe. Tradičným hospodárskym argumentom je, že podunajská kotlina tvorí prirodzený hospodársky a dopravný celok, v ktorom sú podmienky pre spoluprácu á priori dané. Proti spolupráci ČSR s Poľskom sa výstražne uvádza, že osud budúceho Poľska a jeho hraníc je neistý, z čoho sa uzatvára, že spojenectvo s Poľskom by bolo pre nás neúnosnou ťarchou. Zastánci poľsko-československej spolupráce z toho istého dôvodu vyvodzujú však spoločný záujem: záujem na riešení spoločného problému vyrovnania sa s Nemeckom; spoločný postup má podľa ich mienky väčšie výhľadky na dohodu ako postup nejednotný.

Všeobecne povedané, jedna alternatíva kladie dôraz na slovanský, druhá na nemecký charakter našich povojnových vzťahov. Do tej miery, do akej tieto alternatívy sú skutočne reálne a predstavujú správny odhad budúceho vývoja v Strednej Európe, sú tieto dve tendencie v konflikte a predstavovali by vážny problém pre ČSR. Skúmame však, či otázka budúcich

vťahov stredoeurópskych je správne položená! Po zralej úvahe prideme k názoru, že nie.

POLITICKÉ KOMBINÁCIE

Základnou vadou obidvoch koncepcií je, že sú v podstate politického charakteru. Snažia sa riešiť problém rekonštrukcie a federácie Strednej Európy spôsobom výslovne politickým: ich cieľom je budovanie politických aliancií na zosilnenie postavenia sdružovaných štátov — a na zoslabenie štátov stojacich mimo takéhoto sdruženia. Typická politicko-mocenská úvaha, ktorá sa nachádza v pozadí podobných plánov, vyzerať asi takto: Federácia, ktorej jadrom by bolo Poľsko-ČSR by pravdepodobne posilnila vliv slovanských národov v Strednej Európe a oslabila národy neslovanské; federácia štátov podunajských na čele s Rakúskom a Maďarskom by mala pravdepodobne účinok opačný. Na základe tejto úvahy rozhodne sa jedna skupina štátov podporovať jeden plán a druhá skupina plán iný. Bedlivému pozorovateľovi stredoeurópskych záležitostí neušlo, že podobné kombinácie sú už v prúde a že vyvolávajú obavy u skutočných federalistov.

FUNKČNÝ APPROACH

Tento politický approach nepovedie k federácii; je namierený nie smerom k spolupráci, ale má za skutočný cieľ zmenu mocenskej štruktúry tým alebo oným smerom. Tak ako v Európe západnej ani v Európe strednej a východnej nemôže byť tento politický approach položený za základ úpravy nových pomerov v oslobodenej Európe, ktorá má podľa všeobecného prania spieť k federácii. I tu — tak ako na Západe — pomôže nám na ceste dopredu iba takzv. postup funkcionálny. Charakteristikou tohoto postupu je, že tento sdružuje k riešeniu určitého konkrétneho problému štáty vecne zainteresované; spoločný postup od problému k problému je určovaný povahou veci, nie politickou dohodou medzi jednou alebo druhou skupinou štátov. Tak, na príklad, otázka dopravy po Dunaji sdruží zainteresované štáty podunajské a iné k vypracovaniu dunajského štátu, ktorý bude regulovať dopravu, udržiavanie plavebnosti, prevezenie a financovanie potrebných investícií, otázky colné atď. Takým istým spôsobom môže byť riešená, na príklad, otázka sliezskeho uhlia, ktoré bude ev. ležať na spor-nom území a ktorá sa bude týkať Poľska, Nemecka, ČSR a ev. ďalších odobratelských štátov. Podobný spôsob vecného postupu môže byť volený na riešenie problémov poľnohospodárskej politiky a regulácie poľnohospodárskej výroby medzi Maďarskom, ČSR a ďalšími štát-

mi, ktoré by sa prípadne chceli pripojiť k vytvoreniu medzinárodnej autority pre poľnohospodársku spoluprácu v Strednej Európe. Zvláštnym problémom je sníženie obchodných a colných taríf medzi štátmi, ktoré niekedy hospodársky súvisely alebo tvorily jednotný hospodársky a tarifný celok. Nič nebude vadiť dotýčným štátom, aby sa nepokúsili o odbúrание vzájomných taríf a postupné vyrovnanie hospodárskej štruktúry, ktorá sa medzi časom značne zmenila. Hospodárske plány Tardieuov a Hodžov z r. 1935-6 sú dobrým príkladom funkčnej metódy v stredoeurópskej politike, ktorá, na nešťastie, vo vtedajšej dusnej atmosfére a neschopnosti posudzovať veci z hľadiska nepolitického, bola odsúdená k stroskotaniu. (F. Hertz: *The Economic Problem of the Danubian States*, 1947.)

Funkčný approach má tu výhodu, že sdružuje štáty ku konkrétnemu účelu, nie k cieľom politickým a mocenským. Bolo povedané už na inom mieste, že politicky ČSR má záujem iba na udržaní status quo a eventuálne na tom, aby budovanie Strednej Európy a budúcej federácie dialo sa na podklade už osvedčených štátov, nie na podklade národnostne rozdrobených území a suverénit. Skutočným záujmom ČSR nie je podporovať tú alebo onú mocenskú kombináciu v Strednej Európe, ale sledovať úlohu konštruktívnu a vyrovnávaciu. Československo ležiace v srdci Európy má eminentný záujem na rovnováhe a štabilizácii pomerov v Strednej Európe. Súčasne, má ČSR veľa spoločných záujmov hospodárskych, dopravných, obchodných a iných s okolitými i vzdialenejšími štátmi, ktoré nám diktujú postup ne-politický, ale čisto konsolidačný a pozitívny. Sbliženie ČSR s Poľskom i s Rakúskom a Maďarskom na bázi spoločných a konkrétnych záujmov v oblasti poľnohospodárskej, v oblasti priemyselných surovín a výrobkov, v oblasti dopravnej atď., je možné a nutné v záujme Strednej a celej Európy. Všeobecné uznanie statu quo a ne-politického approachu ako východiska k otázkam stredoeurópskym je však predpokladom akéhokoľvek napredovania za cieľom, vytknutým vo filadelfskej proklamácii. Nie je záujmom ČSR oslabovať Poľsko spájaním sa s jeho ev. nepriateľmi (nebolo by to ničím iným ako obrátením byt. Beckovskej politiky voči ČSR), ani budovanie „slovanského“ bloku proti dvom neslovanským štátom v Strednej Európe. Úlohou ČSR je prekonať tieto politické koncepcie pragmatickým, konkrétnym a nepolitickým postupom v otázkach, ktoré stredoeurópske národy spájajú a nútia k spolupráci. Je našim presvedčením, že je na čase, aby zástupcovia slobodné-

ho Československa prezentovali našim susedom iniciatívne návrhy k nožnej spolupráci.

PROBLÉM: „MIDDLE ZONE“

V tejto súvislosti je treba sa dotknúť ešte jednej otázky. Stredoeurópska federácia je často, dosť nerealisticky, koncipovaná ako aliancia štátov medzi Nemeckom a dnešným Sovietskym sväzom — za účelom defenzívnym. Cieľ takejto federácie štátov tzv. Middle Zone vyzera na prvý pohľad veľmi plauzibilne, avšak ani táto kombinácia nevyrieši automaticky problém medzinárodnej spolupráce a federácie. Proti-nemecká a proti-ruská aliancia nie je dostatočným podkladom pre federáciu aj keby sme predpokladali, že záujmy všetkých do úvahy prichádzajúcich štátov sú súbežné a rovnako silné. I tu sa možno dovoliavať príkladu západného: na jednej strane sväzok západo-európskych štátov, vytvorený na obranu proti komunizmu je ešte ďaleko od skutočnej federácie; na druhej strane vytvorenie skutočnej federácie vyžaduje hospodárske zapojenie i bývalého nepriateľského štátu: Nemecka. Kontrolovanie medzinárodného úsilia a spolupráce na jednotlivé konkrétne body stredoeurópskej problematiky priniesť hojnejšie ovocie ako formálne politické dohody, ktoré sa môžu ľahko stať prameňom nového antagonizmu a delenia Európy.

RAKÚSKO-UHORSKO?

Druhým plánom, ktorý sa často vyskytuje v súvislosti s organizovaním štátov takzv. Middle Zone je plán na obnovenie Rakúsko-Uhorska, ktoré v minulosti predstavovalo do určitej miery a v určitom dejinnom období riešenie, ktoré zamedzovalo nemeckú a ruskú hegemoniu v Strednej Európe. O nebezpečiach tejto kombinácie sme už hovorili. Viera, že na pr. púhe obnovenie Rakúsko-Uhorska odstráni všetky stredoeurópske problémy ukazuje iba na nepochopenie veci. Prvé kroky k federácii musia byť urobené v smere spolupráce hospodárskej. Nariadenia určitej politickej štruktúry by podunajským národom neprospejo; bez riešenia hospodárskych výhod pre všetkých účastníkov by žiadon plán čisto politickej povahy nemal opodstatnenia: záujmy dynastické a úzke záujmy vládnucich tried, o ktoré sa hlavne opierala bývalá Rakúsko-Uhorská monarchia, nie sú z dnešného hľadiska dostatočným pojívom medzi národami a štátmi.

HODŽOV PLÁN

Do tejto kategórie politických plánov na obnovenie Rakúsko-Uhorska patrí, dnes určitými

skupinami oživovaný plán Hodžov z konca tejto vojny (Milan Hodža: Central European Federation — Memoirs and Reminiscences). Je typickou ukázkou politického a konštitučného approachu; problém Strednej Európy však neleží vo vypracovaní ideálnej ústavy práve tak ako problém starého Rakúsko-Uhorska nedal sa vyriešiť v poslednej chvíli veľkolepými ústavnými zmenami. Skutočný problém leží oveľa hlbšie . . .

Je dobre pripomenúť tento nepolitický, funkčný approach prv než oslobodenie Strednej Európy otvorí otázku medzinárodných vzťahov v tejto oblasti a najmä prv než doteraz neartikulovalané a nesmelé politické tendencie na miestach súkromých i polooficiálnych nadobudnú takej formy, ktorá by mohla vážne ohroziť skutočné sfederalizovanie a stabilitu Strednej Európy.

KOREŇ ZLA

Permanentným riešením bezpečnosti Strednej Európy môže byť iba priemyselné a hospodárske zosilnenie štátov tejto oblasti, ktoré je jedinou zárukou jej mocenského posilnenia vďaka silnejším partnerom na Západe a Východe. Politickú metódu treba však zameniť za metódu hospodárskej, funkčnej spolupráce. Pokiaľ Nemecko bude jediným centrom priemyselnej moci a pokiaľ stredoeurópske štáty budú poloagrárnymi konfiguráciami s miniatúrnym priemyslom, zatiaľ sa bude ťažisko moci nachádzať mimo tejto oblasti — v rukách jednej alebo druhej „okrajovej“ mocnosti. Aby mohla konečne rozhodovať o vlastných osudoch, potrebuje Stredná Európa pre budúcnosť viac hospodárskej ako politickej posily. Oslobodenie Strednej Európy bude musieť priniesť stredoeurópskym národom nie len slobodu politickú, ale i oslobodenie z vlastnej hospodárskej bezmocnosti!

NEOPOMENTE NIKDY OZNAMIT
ZMĚNU SVĚ ADRESY. ZASÍLEJ-
TE NÁM ADRESY NOVÝCH OD-
BĚRATELŮ. ROZŠÍRUJTE SKU-
TEČNOST!

CIZINEC SE DÍVÁ NA ČESKOU LITERATURU

WILLIAM HARKINS.

Autor tohoto článku je profesorem české literatury na Columbia University v Novém Yorku. Doufáme, že jeho nepředsudkový pohled podnítl diskusi v řadách spisovatelů a literárních kritiků našeho exilu; eventuální příspěvky, navazující na tento článek, rádi uvítáme (Red.)

POSUZUJE a hodnotí-li cizinec literaturu, která není jeho vlastní, může se to zdát úkolem poněkud nevděčným a opovážlivým. Rodák může přejít jeho kritiku s pokrčením ramen a prohlásit: „Ale to přece žádný cizinec nemůže náležitě ocenit!“ — jakoby celá otázka byla pouze otázkou národní, do které žádný cizinec nemá práva se vměšovat. Na druhé straně nikdo nemůže přistoupit k umění s jedním jediným hlediskem; kritické hodnocení bude nevyhnutelně ovlivňováno oceňováním osobním a záliby, charakteristické pro cizince jako takového, mohou být sotva odloučeny od zálib ryze osobních.

Nicméně nelze pochybovat o tom, že má smysl pokusit se odhadnout, třeba jen přibližně a impresionisticky, kteří autoři dané literatury mají mezinárodní ohlas. Nemá to cenu jen pro nakladatele, překladatele a pro cizí čtenářskou obec všeobecně; může to mít daleko větší význam pro sám národ, jehož se to týká, který se často dopouští vážných omylů při hodnocení těch prvků své kultury, které mají mezinárodní důležitost.

Autor tohoto článku se předem omlouvá těm, jejichž city mohou být uraženy pomínutím nebo nízkým oceněním jejich oblíbeného spisovatele. Buď jsem jej nechal bez povšimnutí z důvodů osobního vkusu (které bohužel nemohou být zcela vyloučeny), nebo má, podle mého mínění, jen málo významného co říci mezinárodnímu posluchačstvu. To neznámá, že bych jej od-suzoval; mnoho vynikajících spisovatelů se nikdy netěšilo velké mezinárodní oblibě: na mysl tu přicházejí Leskov a dokonce Puškin v literatuře ruské, nebo Corneille a Racine, kteří nejsou téměř nikdy hráni na anglickém divadle. V české literatuře se mi zdá, že do této kategorie patří Jirásek. Sotva by někdo mohl očekávat, že by Jirásek měl velký mezinárodní ohlas. Není to jen proto, že píše o českých dějinách, ale ještě více proto, že cizinec má ve

svém vlastním jazyku spisovatele historických románů, který dokáže uspokojit jeho přání po uměleckém a zábavném vyličení dějin.

Než přistoupíme k vlastnímu předmětu této úvahy bude na místě říci několik slov o problému malé literatury. Ze všech autorů v české literatuře pouze Hus, Komenského, Masaryk, Březina, Čapek a Hašek mají jakousi mezinárodní pověst. A omezíme-li se na spisovatele v užším slova smyslu, pak musíme vyloučit Husa, Masaryka a mnoho z Komenského, a zůstane nám jen Březina (jehož mezinárodní pověst je spíše jakýmsi speciálním kultem), Čapek a Hašek. To samo o sobě by byl slušný počet pro malý národ. Ale každý Čech ví, že jeho literatura má jiné autory právě tak velké jako, řekněme, Čapek, a větší než Hašek: na příklad Máchu, Erbena, Vrchlického, Nerudu a jiné. Proč jsou tyto spisovatelé tak málo známi mimo svou rodnou zemi? A co víc, tážeme-li se, jaký vliv měla česká literatura na literatury cizí, otázka se stává ještě výraznější. Z veškeré světové literatury byla jen literatura polská citelně ovlivněna českou, a to ještě nejvíce v pozdním středověku.

Je zřejmé, že hlavní příčinou, proč česká literatura není lépe známa, je jazyk. Vezmeme-li si umění jako hudbu, v níž byl rovněž český národ veliký, vidíme, že přehradu na tomto poli jsou daleko menší — hudba promlouvá řečí mezinárodní a Dvořák, Smetana, ale také Suk, Janáček a Martinů jsou mezinárodně dobře známi. Lze se tázat, zda by byl dnes znám a uctíván Shakespeare, kdyby byl býval reprezentantem malého národa. Avšak problém snad nespočívá výhradně v jazyku. Lze si totiž položit další otázku (která ovšem nemůže být zodpovězena): kdyby se byl Shakespeare narodil do kultury a tradice malého národa — byl by býval Shakespearem? Nebyla by kulturní tradice malého národa příliš omezující, příliš těsnivou pro plné rozvinutí jeho genia? Na tuto

otázku nelze odpovědět, ale stojí za povšimnutí, že všichni tři Češi, kteří jsou ve světové kultuře nejslavnější — Hus, Komenský a Masaryk — byli příslušníky kulturního společenství mezinárodního neméně než národního.

Je podivné, že sotva který český autor z celého 19. století zanechal po sobě citelnější stopy v anglickém překladě. Pokud vím, byli z celého století přeloženi pouze Mácha (nedávno dosti dobře Hugh McGovernem), Erbenovy *Slovanské pohádky a pověsti*, Němcové *Babička*, jeden román Hádkův a několik jednotlivých básní a povídek spisovatelů jako Neruda, Svatoopluka Čecha, Vrchlického a některých jiných. Jednou z příčin je pravděpodobně silně vlastenecká, nacionalistická povaha české literatury devatenáctého století. Tu narážíme na omyl některých dějin české literatury a článků o ní, psaných pro cizince. Předpokládají, že vlastenecký nacionalismus a hrdinný národní zápas musí být zajímavé samy o sobě. Ačkoli tomu tak může být na příklad pokud jde o Američana českého původu, nejsou *literárně* zajímavými pro cizince, který v národní literatuře hledá něco odlišného, nového. Tím nechci říci, že Češi nejsou národem statečným a odvážným. Ani, že podrobnosti jejich boje za nezávislost jsou nezajímavé. Ale snad každá literatura na světě má spisy, které chválí a vyzdvihují národní heroism. Má-li se Američan, který není českého původu, zajímat o literaturu českou spíše než o švýcarskou, polskou či bulharskou, musí se tak stát z důvodů jiných.

Jiným vysvětlením toho, proč literatura 19. století byla tak málo překládána, může být poměrný nedostatek prózy. Poesie je méně populární a je mnohem těžší ji překládat; tím těžší ovšem je překládat ji dobře.

Zde se nemohu více než zmínit o mnoha prvotřídních autorech devatenáctého století. Z nich za největšího básníka považují Máchu a za největšího spisovatele Nerudu. Ačkoli byl Mácha silně ovlivněn anglickým básníkem Byronem, přece se mi zdá větším než Byron. Je vážnější, méně uštěpačný, filosoficky hlubší. I technicky je lepším básníkem a snese srovnání se Shelleyem spíše než s Byronem.

Neruda je jedním z nejsvráznějších spisovatelů české literatury 19. století. Jeho *Malostranské povídky* jsou nejen velmi zábavné (zvláště řeči a neobyčejnými postavami), ale také uchvacující a dojemné, a neupadají do sentimentality ani tenkrát, když se jí velmi blíží. Několik Nerudových povídek bylo přeloženo do angličtiny, ale bohužel ani zdaleka ne všechny.

Z ostatních autorů 19. století se mi nejvíce zalíbili Erben, Havlíček a Arbes. Zvláštěm

problémem pro cizince je Božena Němcová. V českém národě je velmi oblíbena a má značný historický význam pro vývoj české literatury. Nevěním však, že o ni může mít větší zájem někdo, kdo není Čechem. A opravdu, český „vesnický román“ všeobecně se mimo Československo setkal s úspěchem nepatrným.

Jiným obtížným případem je Vrchlický. Nikdo nemůže popřít, že je velikým básníkem. Jeho zvládnutí těžkých forem verše je snad stejně skvělé jako u kteréhokoli jiného básníka v celé světové literatuře. Avšak výběr předmetu se zdá u Vrchlického často slabší než jeho forma. Skutečnost, že nedosáhl popularity v jiných jazycích, je třeba připsat v jeho případě, podobně jako v Máchově, obtížím, s nimiž je spojeno překládání poesie.

Český realism je hnutím poměrně slabým. Mnozí realisté, jako Rais a Mrštík, psali vesnické romány a okolnost, že český venkovský život postrádá exotičnost, je snad příčinou toho, že nedosáhli mezinárodní ohlasu. Čeští realisté městští, jako Čapek-Chod, vytvořili díla, která se velmi podobají spisovatelům západním, typu Zoly či Theodora Dreisera. Českým realistou, který se doma zdá být nedocenen, který by však mohl najít čtenářskou obec v zahraničí, je Josef Šlejhar.

Pomijím symbolism, který je údobím příliš složitým, než aby bylo možno tu o něm pojednávat. Jediným českým symbolickým básníkem, který dosáhl mezinárodní pověsti, je Březina. Nicméně cizím porovnateli se zdá, že česká literatura v tomto období „dospěla“; nejde tu již v mnoha případech o pouhé chabé napodobování západoevropských spisovatelů.

Nemohu tu ani začít pojednávat o české literatuře dvacátého století, která je tak bohatá a složitá v své rozmanitosti. Postačí pohlédnout na ony dva spisovatele, kteří jsou v angličtině dobře známi: na Jaroslava Haška a Karla Čapka. Hašek je případ zajímavý: spisovatel, který je daleko široko znám a velmi oblíben, a o němž je možno říci, že má i velký vliv (bylo dokonce řečeno, že Švejk byl inspirací podzemního hnutí za druhé světové války). Avšak Hašek nikdy nebyl přijat v českých „oficiálních kruzích“ a jeho nejostřejší kritikové ho viní z toho, že uráží českou národní povahu. Ale cizinci si ho cení velmi vysoko: profesor Jakobson z Harvardské university označil Švejka za velké a originální dílo světového humoru. Dovidám se, že v ohlaském Antioch College je pořádána série přednášek o Hamletovi, Donu Quijotovi a Švejkovi jakožto o třech universálních hrdiních světové literatury (již Jaroslav Durych přirovnal Švejka k Donu Quijotovu sluhovi

Sancho Panzovi, ač spíše v neprospěch Švejka). Můj vlastní názor je, že Švejk jako charakter je velkou a originální postavou světového humoru, avšak jeho dobrodružství jsou příliš dlouhá, opakují se a jsou často nedbale napsána. Nevěřím, že Švejk je urážkou české národní povahy, ani že cizinci naň takto pohlížejí. Spíše představuje objev heroického prvku v národní povaze, který nebyl dříve rozpoznán. Je výsledkem logického vývoje staleté potřeby českého národa bránit se německé a rakouské agresi. Je-li Švejk postavou negativní, kdo je potom pozitivní — snad rakouští důstojníci, v knize lčení? Protikladem švejkovství je národní šovinism a výboje, něco, co nikdy nebylo součástí české tradice.

I Karel Čapek je zajímavý případ. Těšil se pravděpodobně největší oblibě ze všech českých spisovatelů, a to jak doma tak i v zahraničí. Jeho nedávná částečná „rehabilitace“ v Sovětském svazu dokonce slibuje, že nyní bude opět čten v Československu. S hlediska filosofického se však nyní mnohé Čapkovy problémy mohou zdát zastaralými, místy dokonce jakoby byly dávnou historií. Tak na příklad jeho *Krakatit*, skvělý v předjímání rozvoje atomické energie, působí poněkud falešně tím, že je postaven do rámce jakéhosi balkánského knížectví, který je tak zcela nepřiměřený skutečným dnešním rozměrům zápasu o atomickou energii. *Válka s mloky* je, myslím, nejlepší ze všech Čapkových „utopických“ románů a her, lepší než silně přeceňovaný a dramaticky slabý *R.U.R.* Myslím, že Čapkova největší síla spočívá v tom, že v literatuře uplatňuje filosofii pragmatismu, ideu relativnosti a mnohostranné povahy pravdy — v dílech jako *Hordubal* a *Obyčejný život*, nebo v nesmírně rozkošných *Povídkách z obou kapes*. Celkem vzato jsem přesvědčen, že Čapek je nepochybně největším českým spisovatelem našeho století, ale jeho mezinárodní popularita by neměla zastírat skutečnost, že někteří spisovatelé století devatenáctého, jako Mácha či Neruda, jsou stejně velcí.

Přesto, že tento článek byl v nebezpečí, že se zvrhne v cosi jako seznam jmen, jsem přešel přes mnohá významná jména pro nedostatek místa. Je tu na příklad Kollár, jehož *Předzpěv k Slávě deře* je snad největší pasáží v celé české poezii. Nicméně nechci skončit pouhým výčtem jmen, nýbrž nadhodit myšlenku, které jsem se již dříve dotkl. Zdá se mi, že česká literatura neustále oscilovala mezi dvěma póly, dvěma orientacemi: nacionalismem a internacionalismem. Počátek devatenáctého století byl obdobím extrémního nacionalismu; dvacátá léta tohoto století obdobím internacionalismu.

Období dnešní by snadno mohlo být nacionalistické, kdyby Moskva nutila Čechy, aby byli pouze komunisty a nikoli komunisty s pro-ruskou orientací.

Důležité však je toto: tři největší čeští myslitelé, Hus, Komenský a Masaryk, byli současně internacionální rozsahem svého učení a národní v tom, že se starali o potřeby svého národa. Hus, náboženský internacionalista, byl politickým nacionalistou, který se nebál vnést svůj nacionalismus do samé organizace mezinárodní Církve a napadat praxi umísťování německého duchovenstva v Čechách. Komenský, který se v exilu stal myslitelem mezinárodním, se nikdy nevzdal svého českého vlastenectví. Masaryk více než kdokoli jiný se zasloužil o to, že česká kultura byla přivedena na úroveň současnosti tím, že do ní vnesl moderní směry západního myšlení, nejen politickou demokracii, ale také vědeckou sociologii a empirickou logiku. A totéž lze říci téměř o všech největších českých spisovatelích: Mácha, Erben, Vrchlický, Čapek — všichni měli orientaci zároveň národní i mezinárodní. Neruda jednou řekl: „Jsou do básnictví světového přijímání jen ti, kdož přicházejí v kroji svém osobitě, řekneme národním.“ Opačné tvrzení však je stejně pravdivé: do světové literatury jsou přijímání jen ti spisovatelé, kteří z ní čerpají právě tak, jako jí dávají.

Zdá se tedy, že česká literatura vzkvétá nejlépe, je-li napájena dvěma vzájemně se vyrovnávajícími prameny: prvky národními — nejen nacionálním vlastenectvím, ale také znalostí národní povahy a duchovního i kulturního vývoje — a prvky mezinárodními, které národní kulturu uvádějí v soulad s nejkrásnějšími tvory lidstva. (přel. H.J.H.)

REDAKCI DOŠLO:

- M. F. Kašpar, *Why Without the „Sudeten“ Germans?* Vytiskla Warwick Printing Co. Ltd., vlastním nákladem autora. (Anglická verze české brožury, o které již byla zmínka na stránkách tohoto časopisu.)
- F. Korbel, *The Eleventh Reorganization of the Czechoslovak Post-Coup Government.*
- J. A. Trutnovský, *Workers' Living Standards in Communist Czechoslovakia, a*
- A. Rozehnal, *Land Reforms in Czechoslovakia.* Vyd. Research and Publication Service, National Committee for a Free Europe, 110 West 57th Street, New York 19, N.Y.

ÚZKOST V PROSTORU

VLADIMÍR ŠTEDŘÍ.

Exile, morová ráno! Někdy je den tak odporný a večer tak k nesnesení těžký, že se s nimi nevyrovnáš ani prokletím.

Exil, to je vlastně peklo samoty. Uvnitř tě zalyká a děsí dálka. Všemocná bezmocnost, která se marně vzteká na řetězu, to je exil. Opuštěnost, ať jsi kdekoliv! Vědomí, že jsi duchem doma a tělem v cizině, to je palčivé, zničující peklo a ty se v něm pečeš za živa.

Když jsem byl malý, hrozili mi, že na mne přijde čert. Když jsem dorůstal, hrozili mi, že na mne přijde policajt. Lidé z mého dětství, jak jste mohli být tak málo nadáni zlovestností. Cert a policajt jsou anděly proti skutečnosti, která potkala mne a se mnou tolik jiných. Jaký jsme to podivný národ, který tak často bojujeme — jedna část za druhou — v exilu. A nikdy nevíme, kdo z nás je na tom lépe, zdali ten doma, pokořovaný a soužený stálým strachem, anebo ten venku, svobodný, ale sám.

Ten svobodný svět je krásný. Avšak na kolik chvil se nám podaří zapomenout na jeho nešťastnou a zuboženou část? A na kolik málo chvil se nám podaří zapomenout na sebe samé? A ke všemu si činitelé život tak málo příjemný.

Jsme zvláštní národ. Třídíme se, místo abychom se třibili. Hledíme na sebe často se mstivou radostí: Hle, jak nás ubývá.

Jdeš parkem a vidíš pařez. Tu kdysi stával strom.

Ano, ubývá nás. Kráčeť jsem již v mnohém pohřebním průvodu. V leckterém vojenském, v leckterém občanském. Na vojně zemřel důstojník. O potvoru méně, usoudili podřízení. Na vojně se o mrtvých neřeká jen to dobré. V cizině zemřel exulant. Byl chudý a lékaři s vyvinutým čichem pro zlato, ho nechali umřít dříve, než bylo třeba. Zemřel exulant a mnozí mu záviděli.

Od posledního z těch pohřbů vzpomínám na jednu dívku, jako na anděla. Ačkoliv zemřel cizí, chudý člověk — ona plakala. Její milý jí setřel slzu s řas. Ona byla mladá a on byl starý. Samozřejmě, řekl jsem si, že starý člověk ti spíše setře slzu s řas, zarmoucená dívka, než mladík, který slzám nerozumí. Zkušený si váží bolesti. A plačící bolest — to je přece ten jedině pravý projev lidskosti.

Sel jsem k nim blíže; hovořili česky. Jak se mi zdálo neuvěřitelné nalézt takové lidi právě v našem houfu. Dodnes myslívám na tuto dívku. Vzpomínka na ni je světle v šeru, jímž jdeme, nepoučení vlastními chybami. Dějiny? Ty jsou přece dobré leda pro citáty. A přece — někde je jezero v stínu skal a modré nebe nad ním i v něm a bílé dvory hlouběji v údolí. Jste odkudsi odtamtud, má plačící vílo?

Snad nejsme všichni špatní, ale někdy jsou dny odporné a večery plné jedu. A tu cítíš hnis plnit vzduch v operační síni nemocné Evropy. Jak dlouho ještě, čerti a policajti?

Snad milovat? Snad toužit po lásce? Al! lidé se přece jen páří. Ani v parku při mšsíčku už není chvil pro lynku. Dnes už se pannám neřekají básně. Dnes už ani měsíc nemá silnou barvu stesku. Dnes už je konec — nikdo tě nemůže mít rád. Místo meluziny vyje sréna.

Jdeš kolem okna. Jsou za ním kaktusy. Já pamatuji lásku a svornost za okny s rezedami.

Dnes může být šťastný jenom pes, který musí něco hlídat, hlídat něco proto, protože něco má rád. Mít rád, a proto musí hlídat... Kolikrát jsme se zpronevěřili své lásce, kolikrát jsme litovali?

Snad by nebylo tak těžké být psem. Ale jaký by to byl život, být ke všemu němý v tomto exilu. Mít jen tu psi pokoru v psích očích? Psi lačnost pochvaly! Ba ani nechňapnout po nepočetivé ruce! A přece jsou i tací lidé. Možná, že už ti lépe rozumím, můj pse, který jsi se mnou v exilu.

Jaké jsou to někdy dlouhé dny. Umřel bys, než přijde večer, abys byl sám a pryč od lidí. Není komu závidět, ani milencům v parku, kteří nemají než svá vilná těla, protože pro lyriku je pozdě v téhle dekadě.

Zijeme jako koně, kývající hlavami před těžkým nákladem. Kývat, kývat, kývat! Kývejte hlavami! Pro kývače je toto století. Kdo se tě, koni, táže, jak těžké je tvé břímě? Zavřl hlavou koni!

Nebe je v únoru nízko nad zemí, ale vysoko nad exulanty. Děšť ti padá do vlasů! Ó, nepoznané nebe!

Má smutná kráska z tramvaje, kam nás veze ta řinčící plechová kára? Všechny stejným směrem? Všechny k domovu? Všechny do nebe? Kdybyste znala mne, nebo jiné z nás, snad byste byla veselejší, má smutná kráska z tramvaje. Měla byste se čemu smát. Ale na vaší místo usedne za minutu zase někdo jiný. Není kdy zastavit se a hledět na krásné věci. Stále spěcháme. Nebe je daleko, a za chvíli usedne naproti opět jiná tvář. Za chvíli pojedeme snad zase jiným směrem. Dál od domova?

Ale ovšem — dál se povleče řinčivý vůz a hluk mi připomene, že jsem na cestě a sám v exilu, a tváře že se ustavičně mění.

Exile, věčná cesta samotou mezi lidmi bez času a bez lásky. Někdy je den tak odporný a tak k nesnesení těžký, že se s ním nevyrovnáš ani prokletím.

A neříkej mi někdo, že jednou bude lépe, že bude lépe po návratu. Je únor a do srdce mne zebe ze strachu, aby se mi jednou doma nestýskalo po exilu.

ZBYTEČNÉ PŘEKLADY

KONCEM minulého roku vyšly v Londýně česky dvě knížky Sir Roberta Bruce Lockharta („Jan Masaryk“, vyd. Ústav dr. Beneše, a „Ústup z Prahy“, vyd. „Čechoslovák“). V anglickém originále a pro čtenáře zcela neinformované nebo předem přátelsky-sentimentálně naladěné snad nebyly docela bez významu. Je však těžko pochopit, proč a pro koho musily být vydány v českém překladu.

Stejně těžko je psát vážně o těch banálních větách, kterými se obě knihy jen hemží („v neúprosných spárech komunistické diktatury“, „nacistická smrt zničila jeho ducha“, atd., atd.). A co napsat o jejich obsahu, který je tak zbytečnou snůškou různých anekdot, poznámek a kusých vzpomínek, které nijak k sobě nepřiléhají, které nic nevysvětlují? Co napsat na příklad o této pohodlné povrchní Lockhartově politické thesi: „Celá jeho (t.j. Benešova) politická koncepce byla založena na dorozumění mezi Východem a Západem. Byla to jediná možná politika demokratické země v nebezpečné zeměpisné poloze Československa. (!) Slabostí Západu (?), právě tak jako jeho vlastní, tato politika ztroskotala...“? (Ústup z Prahy, str. 73.)

Má snad smysl vykládat Českoslovákům v exilu, kdo to byl Jan Masaryk, a to ještě v onom nedosti kritickém — spíše hypokritickém — podání pana Lockharta? Zvláště když

cena obou knížek jistě není větší než sentimentálně vzpomínková a nikoli aspoň dokumentační? „Jan Masaryk“ je zase jedna ze zbytečných knih, jejíž obsah mohl být dobře nahrazen pouhou větou: „Měl jsem rád vašeho Jana Masaryka, byl to můj přítel.“ V obou knížkách se vyskytují asi tři nebo čtyři přesná data, a z těch jsou některá falešná: tak na př. narození J. Masaryka asi 10 let před tím, než se seznámili jeho rodiče! (Na téže stránce je z Johna Stuarta Milla udělán „Mills“! — Jan Masaryk, str. 12.) Není tam nikde skutečný osobní postoj pana Lockharta k událostem v ČSR, ani jejich vysvětlení, ani jejich pečlivé komentování, ani popis toho, jak vypadala Praha v onom roce 1947 na podzim, kdy tam autor žil. („Byli jsme vzhůru ještě po jedné ráno, hovořili o starých přátelstvích a mladických kouscích... Politiku a těžký program včetně výpravy na ryby jsme nechali na později...“ — „Ústup z Prahy“, str. 11.)

V některých britských kruzích požívá snad autor těchto knížek pověsti znalce československých poměrů; jeho hlavní kvalifikací tu je, že byl kdysi sekretářem britského vyslanectví v Praze, a že se naučil trochu česky a seznámil s českými politiky. Překlad „Jana Masaryka“ a „Ústupu z Prahy“ však jeho pověsti mezi Čechoslováky v exilu jistě neprospěl.

Helga Schubertová.

KUPUJEME ČESKÉ A SLOVENSKÉ KNIHY A ČASOPISY

*klasiky, díla náboženská, hospodářská, historická, beletrii, starší
i novou poesii. V Německu platíme markami, v ostatní cizině
dolary. Podrobné nabídky s udáním požadované ceny na*

REDAKCI SKUTEČNOSTI, MÜNCHEN,
POSTAMT 62, SCHLIESSFACH 6, U. S. ZONE, G E R M A N Y.

O D E B Í R E J T Ě

NEW-YORSKÉ LISTY

435 E 86th Street, New York 28. N.Y.

★ ★ ★

S L O V E N S K Ý

NEW-YORSKÝ DENNÍK

LZE OBJEDNATI NA TÉŽE ADRESE.

EDITIONS SOKOLOVA je prvním nakladatelstvím v zahraničí, které věnuje všechnu pozornost kulturnímu životu v exilu a ve své sbírce „KNIHY EXILU“ bude publikovat dokumenty dnešní poesie, krásné prosy a živých politických problémů. — „Knihy Exilu“ zahájily svazkem

FERDINANDA PEROUTKY

PROJEVY K DOMOVU.

Je to kniha pádného protestu proti nesvobodě, nesná duchem opravdové demokracie.

Bližší informace a program nakladatelství si vyžádejte na adrese

EDITIONS SOKOLOVA, 13 CHEMIN DU VIDOLLET,
GENEVE, SUISSE.

ČECHOSLOVÁK-FCI

NEZÁVISLÝ TYDENÍK

(37, Tregunter Rd., London, S.W.10.)

vydal v českém překladě podle knihy „My Europe“ (Moje Evropa)

Sir R. H. BRUCE LOCKHARTA:

ÚSTUP Z PRAHY

Možno též objednat prostřednictvím administrace Skutečnosti.

CENA: angl. s. 6/-. \$0.85, austr. s. 8/-. Číslované výtisky jsou podepsány autorem.)

ÚSTAV Dr. E. BENEŠE

pro politické, hospodářské a sociální studium v Londýně (Dr. Beneš Institute, 45, Hans Place, London, S.W.1.)

vydal v českém překladě knihu vzpomínek

Sir R. H. BRUCE LOCKHARTA:

JAN MASARYK

Knihu možno objednat a předplatit v ústřední administraci Skutečnosti (způsob placení: sr. „Anglie“ str. 2 obálky t.č.)

CENA: angl. s. 8/-. \$1.20, austr. s. 12/-. šv. fr. a D.M. 5, atd.